

מעגלי הפנימיות

פנימיות התורה

היחס של האדם אל כל חכמה נובע מהכרתו את החכמה ואת הקשר האפשרי בינו לבין החכמה.

כאשר החכמה היא חיצונית ואינה משפיעה בקשר ישיר על חייו הפרטיים של האדם, הרי שללא תועלת נראית לעין (בין שכלית, בין הרגשתית), לא יתקשר האדם אל החכמה ולא יתחבר עמה.

כמו"כ בקשר שלנו עם התורה, כאשר נראה לעין החיצונית, שהתורה היא בסך הכל עוד חכמה מחכמות העולם, וכל ענינה הוא ידע שע"פ רוב אינו קשור בצורה ישירה ותועלתנית לחיי האדם (במיוחד בסיפורי התורה והגמרא), הרי שהאדם יתרחק מהתורה, ואף אם יקיים את מצוותיה וילמד את חכמתה, עדיין לא יהיה קשר של אהבה בינו לבין התורה, אלא קשר חיצוני שעלול להינתק במקרי הזמן.

אך כאשר האדם מבין ע"י ראייה פנימית יותר, שכל מטרתה של התורה היא להדריך את האדם הגשמי בחייו היום יומיים וכל ענינה ומטרתה לקרב אותו אל ה' יתברך בורא שמים וארץ, הרי יבחין שיש מרחק רב בין שאר החכמות של העולם שהן חיצוניות, לבין התורה שהיא פועלת ומהפכת את הרצון שלו.¹ ורק ע"י התורה יכול האדם להוציא לפועל את מעלתו האלוקית, שהיא רק 'בכח' כל זמן שאינו מתעלה ע"י התורה. [ויתבאר עוד לקמן בפרק פנימיות האדם].

על כן חובה עלינו להוכיח לעין כל שהתורה היא חכמה נפלאה ופנימית ומדברת אל נפש כל אדם באשר הוא ומדריכה אותו בדרכו לקשר רוחני עם הבורא. ולהוציא מליבם של החושבים שהתורה היא רק סיפורי מעשיות שהיו בשנים קדמוניות, והיא כעין ספר היסטוריה ותו לא. וניתן דוגמא לסיפורו של נח בתיבה, שם מסופר שהתיבה נחה על הרי אררט ועל זה כותב הזוהר הקדוש:² כתוב:³ "ותנח התיבה בחודש השביעי על הרי אררט", כמה חביבים הם דברי תורה שבכל מילה ומילה יש סודות עליונים, והתורה כולה נקראת עליונה. והתורה היא כלל עליון, אע"פ שיוצא ממנה ספור אחד פשוט, ודאי אינו בא להראות על הספור ההוא, אלא להראות דברים עליונים וסודות עליונים, ולא ללמד על עצמו

1 אורות הקודש, חכמת הקודש א'.

2 בהעלותך, פירוש הסולם אותיות י"ג-ט"ז.

3 בראשית ח'

יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, כי הספור ההוא של התורה או מעשה ההוא אע"פ שיצא מכלל התורה, לא להראות על עצמו בלבד יצא, אלא להראות על כלל העליון של התורה כולה יצא.

כמו זה שכתוב "ותנח התיבה בחדש השביעי... על הרי אררט" ודאי מקרא זה יצא מכלל התורה, ובא לספור פשוט, מה אכפת לנו אם נחה בהר זה או בזה? שהרי הוכרחה לנוח באיזה מקום שהוא. אלא ללמד על הכלל כולו יצא. ואשרי הם ישראל שניתנה להם תורה עליונה, תורת אמת. **ומי שאומר שספור ההוא של התורה הוא להראות על אותו ספור בלבד בא, תיפח רוחו**, כי אם כן אין התורה העליונה תורת אמת.

בוא וראה, מלך בשר ודם, אין לפי כבודו לדבר דיבורי הדיוט, וכל שכן לכתוב אותם. וכי יעלה על דעתך, שמלך עליון, הקב"ה, לא היה לו דברים קדושים לכתוב ולעשות מהם תורה, אלא שהוא אסף את כל דברי הדיוטות כמו דברי עשו, דברי הגר, דברי לבן ליעקב, דברי האתון, דברי בלעם, דברי בלק, דברי זימרי, וקבץ אותם וכל שאר הספורים הכתובים ועשה מהם תורה!?

אם כן למה נקראת תורת אמת, תורת ה' תמימה, עדות ה' נאמנה, פקודי ה' ישרים, מצות ה' ברה, משפטי ה' אמת, וכתוב הנחמדים מזהב ומפז רב, שאלו הם דברי תורה?.

אלא ודאי התורה הקדושה העליונה, היא תורת אמת, **וכל מילה ומילה באה להראות דברים עליונים**. כי דבר ההוא שבספור, אינו בא להראות על עצמו בלבד, אלא להראות על הכלל בא".

כלומר בא הזוהר הקדוש ומסביר לנו שכל סיפורי התורה מרמזים על דברים עליונים ועמוקים, ואינם סתם סיפורים הסטוריים שקרו וחלפו מן העולם, ויש לשים לב כיצד מחמיר הזוה"ק וכותב שמי שחושב שהתורה אינה אלא סיפורי מעשיות, תפח רוחו! ובהמשך מאריך הזוה"ק שם לבאר למה מרמז הפסוק ותנח

התיבה וכו'. ולא נאריך בזה כי מטרתנו לדבר על כל התורה כולה. והזהר מביא את פירושו העמוק לפירוש הזה רק כדוגמא שבאה ללמד על כל סיפורי התורה כולם (פרט שיצא מן הכלל כדי ללמד על הכלל כולו).

בהמשך מסביר הזהר שיש כמה לבושים לתורה, ולמרות שבראיה ראשונה נראים סיפורי התורה כדברים פשוטים, הרי באמת יש עוד לבושים יותר פנימיים ויותר פנימיים עד לנשמת התורה בעצמה.

וכך אמר רבי שמעון בר יוחאי בזהר⁴: "רבי שמעון אמר - אוי לאותו אדם שאומר, כי התורה באה לספר סיפורים בפשטות, ודברי הדיוט של עשו ולבן וכדומה, כי אם כן, אפילו בזמן הזה אנו יכולים לעשות תורה מדברי הדיוט, ועוד יותר יפים מהם, ואם התורה באה להראות דברי העולם, אפילו שליטי העולם יש ביניהם דברים מעולים יותר. אם כן נלך אחריהם ונעשה מהם תורה, באותו אופן. אלא שכל דברי התורה הם דברים עליונים, וסודות עליונים. והתורה כמו המלאכים, כיוון שירדה לעולם הזה, אם לא היתה מתלבשת באלו הלבושים שבעולם הזה, שהם הספורים, לא היה יכול העולם לסבול. ועל כן ספור הזה שבתורה הוא לבושה של התורה, **מי שחושב שאותו הלבוש הוא תורה ממש ואין בו דבר אחר, תיפח רוחו, ולא יהיה לו חלק לעולם הבא.**

משום זה אמר דוד⁵: "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", היינו להביט מה שמתחת לבושה של התורה. בוא וראה, יש לבוש הנראה לכל, ואלו הטיפשים כשרואים אדם לבוש יפה, שנראה להם הדור בלבשו, אין מסתכלים יותר, ודנים אותו עפ"י לבושו, וחושבים את הלבוש כגוף האדם וחושבים את גופו כנשמתו.

כעין זה היא התורה, יש לה גוף, והוא מצוות התורה הנקראות גופי התורה. גוף הזה מתלבש בלבושים שהם סיפורים של עולם הזה, הטיפשים שבעולם אינם מסתכלים אלא בלבוש ההוא, שהוא סיפור התורה ואינם יודעים יותר, ואינם מסתכלים במה שיש תחת לבוש ההוא. אלו שיודעים יותר אינם מסתכלים

4 שם בהעלותך אותיות נח-סב.

5 תהילים קיט.

בלבוש, אלא בגוף שהוא תחת הלבוש ההוא, החכמים,

עבדי המלך העליון, אינם מסתכלים אלא בנשמה שבתורה, שהיא עיקר הכל, התורה ממש. ולעתיד לבוא, עתידים להסתכל בנשמה של נשמה שבתורה. אוי לאלו הרשעים האומרים שהתורה אינה יותר מסיפור בלבד, והם מסתכלים בלבוש ולא יותר, אשרי הם הצדיקים המסתכלים בתורה כראוי, יין אינו יושב אלא בכד, כך התורה אינה יושבת אלא בלבוש זה. ועל כן לא צריכים להסתכל אלא במה שיש מתחת ללבוש. וכל הדברים והסיפורים האלו הם לבושים".

הסבר: הזוהר כאן מחדש שיש לתורה ארבעה לבושים. וממשיל זאת לאדם שגם לו יש ארבעה לבושים:

1. לבוש חיצוני

2. גוף

3. נשמה

4. נשמה של הנשמה (שורש הנשמה)

כמו"כ גם לתורה יש ארבעה לבושים:

1. סיפורים

2. מצוות

3. סודות התורה - נשמת התורה

4. שורש נשמת התורה שיתגלה לעתיד לבא

ומסביר הזוהר שהתורה מתלבשת בסיפורי התורה בגלל ירידתה לעולם הזה. סיפורי התורה הם כעין הכד השומר על היין. עצם ירידתה של התורה לעולם הזה, חייב אותה להתלבש בדבר שגם הוא קשור לעולם הזה - סיפורים ומצוות מעשיות. אך האדם צריך לזכור ולדעת שלמרות שהוא מצווה ללמוד את לבושי התורה, הם הסיפורים, וללמוד ולקיים את מצוותיה המעשיות, הוא צריך לדעת שזה רק לבוש ויש עומק ופנימיות לתורה, שמי שחכם והוא מעבדי המלך רואה

אותם. ומי שאינו מוכן להסתכל פנימה וחושב שהתורה היא רק סיפורי מעשיות ולא יותר הרי שראייתו שטחית וטיפשית, ועונשו חמור.

וכן הרמב"ם⁶ כתב: "אין הפרש בין 'בני חם כוש ומצרים', ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד', 'זתמנע היתה פלגש' וכו', לבין 'אנכי ה' אלקיך', ושמע ישראל'. כי הכל מפי הגבורה, והכל תורת ה' תמימה, טהורה וקדושה. כי כל דיבור ודיבור מן התורה, יש בהם חכמות ופלאים למי שמבין אותם ולא תושג תכלית חכמתה. ואין לאיש אלא להלך בעקבות דוד משיח אלקי יעקב שהתפלל - גל עיני ואביטה נפלאות תורתך".

נשאלת השאלה, אם באמת התורה היא עמוקה ועליונה כל כך, מדוע היא מסתתרת? מדוע היא מתלבשת בלבושים שונים? האם היא מסתתרת מפני משהו או מישהו?

התשובה היא - כן! התורה, בגלל עומקה וחכמתה המופלאה, אינה נגלית לעין כל. וכן כותב המהר"ל⁷: "דע כי התורה התמימה תקיף גם כן בכל ההשגות ולא תחסר כל בה. ועם כי נראה בעיני האדם כי דברי התורה הם כדברים פחותרים ושפלים, אין בזה תמיה, כי קרה לתורת האדם מה שקרה אל האדם, כי האדם עומד בתחתונים עם שיש לו נשמה שהיא חצובה מתחת כסא כבודו יתברך ממדרגה עליונה, וגם זורח עליו צלם אלוקים שהיא המעלה העליונה, כך הם מצוות התורה, עם שהם דברים גשמיים, יש להם סוד פנימי שהוא עומד ברומו של עולם". - כלומר התורה עצמה היא גבוהה מאד, אך מאחר

שהיא ניתנה לאדם כדי שהוא ישתמש בה ע"מ לעלות ולהתחבר עם השי"ת, והאדם יש לו נשמה שמקורה גבוה מאד, אך עם זאת הוא בעצמו נמצא בעולם הזה, בחיים הגשמיים. כך גם התורה שכדי שהיא תתחבר אל האדם ותתקן אותו היא גם מתלבשת במלבושים גשמיים כדי לרדת למדרגת האדם. וכל זמן שהאדם הוא גשמי הרי התורה מתגלה אליו בלבושה הגשמי, אך ודאי שהמטרה היא - שגם האדם יתעלה מעל החיים הגשמיים וידבק בנשמתו האלוקית, וע"י כך גם

6 הקדמה לפרק חלק (היסוד השמיני)
7 תפארת ישראל פרק י"ג.

התורה תתגלה לפניו בעומקה ופנימיותה ותשיל מעליה את לבושיה הגשמיים. אך כל זמן שהאדם גשמי ואינו מתוקן ודאי שהתורה תתגלה אליו בלבושיה הגשמיים, גם כדי שתתחבר לאדם, וגם כדי שהאדם לא ינצל את חכמת התורה ואוצרותיה, וישתמש בהם לרעה, כל זמן שהוא אינו מתוקן.

ומשל נאה המשיל ר' יהודה אשלג זצ"ל לכך⁸: אדם, שיש על שולחנו חפצים יקרים, יהלומים כסף וזהב, ובאו אליו אנשים זרים, אדם זה מפחד אולי יגנבו הזרים את רכושו. מה עושה? מחשיך את הבית! ואז אי אפשר לראות שיש רכוש יקר". כך האדם, כל זמן שאינו מתוקן אינו רואה בתורה שום דבר, ורק לאחר שהוא עובד ומתקן את עצמו, ע"י לימוד התורה, באמונה שזו תתקן אותו, לפי טהרתו - הוא מתחיל לראות יותר ויותר את גדולת התורה, עומקה והתענוג הגנוז בה.

אך האדם בתחילת דרכו, שאינו רואה בתורה עומק והדרכות שנוגעות לחייו היום-יומיים, עלול לחשוב שאין עומק לתורה, וליחס את קטנותה של החכמה שהוא רואה בתורה - לתורה עצמה ולגריעתה, וע"י כך לבוא לידי זלזול בתורה. אך אם יבין האדם שהתורה היא כן עמוקה מיני ים, וכן יכולה לתת לו הדרכות ועצות כדי להתקרב לבורא, וזה שהוא לא רואה בתורה את כל עומקה, הגרעון בא מצד קטנותו הוא, ולא ח"ו מקטנות התורה, אזי אדרבא הדבר יגביר את רצונו להתקדם, ואת חסרונו לגלות את עומקה האמיתי של התורה. ונפלאים בנושא זה דברי הרמב"ן באגרת שבה הוא מדבר על פנימיות התורה וזה לשונו שם⁹: "והנה כלל אני מוסר לך כי זהו היסוד לאמונה ולחכמה. דע כי אילו תאמין על מרגלית אחת שיש לה סגולה לפעול פעולה נפלאה בטבעה ובכחה ואינך יודע מהות אותה הפעולה, לעולם תהיה דואג ונאנח עד שתשיג מהות אותה הפעולה. ואם אינך מאמין שיש באותה המרגלית כח וסגולה לפעול פעולה גדולה או קטנה, לא תהיה חושש לה, ולא תחפש אחריה ולא תשיג לבך אליה. וכן הדבר ממש בתורה, אם תאמין שאינה כפשטה לבד, אלא יש לה מלבד הפשטים דרכים נוראים ומעלות נפלאות, תהיה תמיד רודף אחריה ודואג על מה שלא תשיג

8 (מחבר פירוש הסולם על הזוהר הקדוש) פתיחה לחכמת הקבלה אות ג' באו"ש
9 כתבי הרמב"ן, הוצאת מוסד הרב קוק, ח"ב עמ' תס"ז

ושמח במה שתשיג. כי אין התורה ריקנית כפשטה לבד אלא יש לה נשמה. ואם תמצאנה ריקנית, אין הדבר רק ממום שבך. ומי שמאמין שהתורה עמוקה עד מאד ופנימית, לעולם יהיה משתוקק, כוסף ותאב אחריה כדי לגלות מסתריה.

ומי שלא ידע מעלת התורה ומעמקה, לא יהיה חושש לבקש לה טעם, כי איננו שווה מי שחופר מקום למצוא בו מטמון לפי אומדן הדעת, למי שחופר ויודע בודאי שיש מטמון באותו המקום, והנה תורתנו כולה מלאה מטמונים, ואין לך מקום בתורה שאין בו מטמון".

מבואר היטב בדברי הרמב"ן שהתורה היא גנוזה ואינה מתגלית מיד לאדם. ומחדש הרמב"ן שהאמונה בפנימיות התורה, ובעליונותה, היא הגורמת לאדם להמשך אחרי התורה וללמוד אותה, למרות שהוא לא רואה את פנימיות הדברים, ע"י האמונה בגדלות התורה, מתגדל אצלו החיסרון, והרצון ללמוד ולחקור כדי לגלות את הפנימיות הגנוזה שבתורה. ולהיפך, מי שאינו מאמין בפנימיות התורה, וחושב שסיפורי התורה הם הם התורה ולא יותר, הרי הדבר מרחיק את האדם מהתורה וגורם לו לאי חשק בלימודה, ועד להתרחקות מוחלטת מתורה ומצוות, מאחר והוא אינו רואה שום תכלית ומטרה בלימוד התורה.

וזה ההבדל בין דוד המלך שלמרות מדרגתו העליונה שאמר ¹⁰: "וליבי חלל בקירבי" ודרשו חז"ל ¹¹: שלא שלט בו יצר הרע, עדיין המשיך להתפלל - ¹² "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" כי הבין שהתורה היא פנימית ועליונה ויש לאדם להתפלל ולשאוף כל ימיו להגיע לדרגה שהתורה תתגלה אליו (ואין סוף לדרגות שאדם יכול להגיע). לבין מנשה המלך ¹³ שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי, אמר וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא - "ואחות לוטן תמנע", ותמנע היתה פילגש לאליפז, "וילך ראובן בימי קציר חיטים וימצא דודאים בשדה?" וע"י כך שרצה להבין רק את פשטות התורה הגיע לעבוד ע"ז ולעזוב את השי"ת. וע"י ראייה שטחית של התורה, נגרמת השפלות והחרפה לתורת ישראל, ולעם

10 תהילים ק"ט

11 ב"ב יז./ירושלמי ברכות פ"ט

12 תהילים קיט

13 סנהדרין צט:

ישראל. וכן כותב ר' חיים ויטאל¹⁴ "זזה אצלי פירוש המשנה"¹⁵ - אריב"ל בכל יום יום בת קול יוצאת מהר חורב, ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. כי בלי ספק בהיותם עוסקים בפשטיה וסיפוריה לבדם, היא לובשת בגדי אלמנותה, ושק לובשת כסותה וכל האומות יאמרו לישראל, 'מה דודך מדוד', מה תורתכם מתורתינו, הלא גם תורתכם סיפורים בהבלי העולם, **אין עלבון תורה גדול מזה. ולכן אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. כי הם מאריכים הגלות, וכל הרעות המתרגשות לבא בעולם**". ומסביר שם רח"ו שיש שני סוגים בת"ח שמתעסקים בפשט: יש שעוסקים בתורה ורק בפשט מפני שלא למדו אף פעם שיש סודות התורה, ומתייירים ללמוד זאת. ויש ת"ח שלומדים תורה ואף נחשבים עוקרי הרים, אך גם הם לא ניגשים ללמוד את הפנימיות של התורה מפני שהם מתייירים פן יוזקו.

אך הבעיה היא, כי הצעירים הנכנסים להיכל הקודש של התורה ומתבוננים בגדולים, הרי הם רואים שאף אחד אינו עוסק בפנימיות התורה וע"כ גם הם נשארים בפשט, ולהם אין את יראת הרוממות, אלא הם מבינים שיש רק פשט בתורה וע"כ כך בא הקלקול הגדול. וכך הוא כותב - "וכל הגבעות התקלקלו, כי הגבעות הם הת"ח הבחורים הנקראים גבעות, לעומת הת"ח המבוגרים שהם ההרים, והנה הגבעות נתקלקלו לגמרי, כי בראות התלמידים הקטנים, את הגדולים, ההרים הרמים, רודפים יומם ולילה אחרי הפשטים, ואינם עוסקים בחכמה הפנימית, ואינם יודעים כי הגדולים, מיראתם ליכנס בחכמה הזאת, הם נמנעים מלהתעסק בה, וע"כ גבעות אלו נתקלקלו, ולבם שורש פורה ראש ולענה, ועלתה בהם חלודה טיט ורפש, לכפור בחכמת האמת, ואומרים שאין בתורה אלא פשטה ולבושה בלבד. **ואין ספק כי לא יהיה להם חלק בעולם הבא.**

ואין אדם יוצא ידי חובתו לגמרי, בעסק המקרא והמשנה והאגדה והתלמוד בלבד, אלא הוא מחויב לעסוק בכל יכולתו בסתרי התורה, כי אין הנאה להקב"ה מכל מה שברא בעולמו, רק בהיות בניו למטה עוסקים ברזי התורה, להכיר

14 הקדמה לעץ חיים

15 אבות פ"ו, מ"ב.

גדולתו ויפי מעלתו, כי בפשטי התורה, ובסיפוריה, בדיניה ובמצוותיה, בהיותם כפשטם, אין בהם שום היכר וידיעה לידע את בוראם יתברך, אדרבא אומות העולם מונין את ישראל, ואומרים להם, וכי מה התורה הזאת אשר ציוה אלקיכם אתכם, דברים שנראים כחידות ומשלים ליקח קרן פרה ולתקוע בו ביום ר"ה, ואתם אומרים שע"כ שטן הרוחני המקטרג מתערב, וכיוצא מדברים אלו כמעט רוב מצוות התורה, ובפרט - פרטי דיניהם, אין השכל סובלם, וא"כ היכן הוא הדר התורה, ויפייה וגדולתה?" עד כאן לשונו.

חזה צריך האדם לדעת, שאם הוא מרגיש יובש בלימוד התורה, וחוסר חשק בכלל להתקרב לתורה, עליו להאמין שיש פנימיות לתורה וללמוד ולחקור כדי לחשוף פנימיות זו (וזו ע"י לימוד התורה ותיקון עצמו), ואפילו הוא רואה שאחרים, אפילו גדולים ממנו בתורה, אינם מחפשים את פנימיות התורה, ומסתפקים כל ימי חייהם בלימוד החיצוניות של התורה, אל לו להיבהל, אלא יעמיק בתורה, ולא ח"ו יעזוב אותה.

וכן כותב הרב קוק¹⁶ "אפילו אם נמצא אנשים גדולים בתורה, ביראה ובחכמה, שאין העניינים של סתרי תורה נוגעים להם, מפני גדל מעלתם, מפני שיש להם רכוש רב להעסיק בו את רוחניותם במכמני התורה והחכמה הגלויים. אל יפול בזה לבו של אדם, שהוא מרגיש בקרבו חוש פנימי, ולחץ של עריגה נשמטית אל אורחות הרזים. כי אפילו נחליט שתשוקה זו באה לו מפני מיעוט כשרונו לעניינים הגלויים, מה בכך, סוף סוף זוהי מתת חבלו, וראוי לו לשמוח בחלקו, כי קרוב ה' לכל קוראיו באמת ובתמים, ולא ניכר לפניו שוע מפני דל".

ואולי ע"י כך שצעירים שרואים יבשות בתורה, יפקחו את עיניהם ובמקום לעזוב את התורה, אדרבה יבינו שעליהם החובה לחשוף את פנימיות התורה, כי דווקא להם יש את החיסרון לכך, וע"כ זהו תפקידם, במיוחד בדורנו, שהוא עקבתא דמשיחא, ע"י כך יוכלו להציל את הדור כולו מחשכות. וכן כותב בעל הסולם¹⁷: "מכאן תבין את היבשות והחשכות שמצאונו בדורנו

16 אורות התורה פ"ו

17 הקדמה לספר הזוהר, אות נ"ז

זה שלא נשמע כמוהו בכל הדורות שקדמו לנו, שהוא משום שאפילו עובדי ה' שמטו ידיהם מהעסק בסודות התורה. וכבר המשיל הרמב"ם ז"ל משל אמיתי על זה, ואמר שאם שורה של אלף אנשים סומים הולכים בדרך, ויש להם לפחות פקח אחד בראשם, הרי הם בטוחים כולם שילכו בדרך הישר, ולא יפלו בפחים ומכמורות, להיותם נמשכים אחר הפקח שבראשם. אבל אם חסר להם אותו האחד, בלי ספק שייכשלו בכל דבר המוטל בדרך ויפלו כולם לבאר שחת. כן הדבר שלפנינו, אם היו לפחות עובדי השי"ת עוסקים בפנימיות התורה, והמשיכו אור שלם מא"ס ב"ה, הרי כל בני הדור היו נמשכים אחריהם, וכולם היו בטוחים בדרכם שלא יכשלו, ואם גם עובדי השי"ת סלקו את עצמם מחוכמה זו, אין פלא שכל הדור נכשל בגללם, ומגודל צערי לא אוכל להאריך בזה". ומסביר שם שע"י שלומדי התורה העדיפו את חיצוניות התורה על הפנימיות, ע"י כך גם האומות השתלטו על עם ישראל וע"י זה נגרמו כל הצרות.

וכן כותב שם¹⁸: "ואחר שבעוונותינו הרבים נעשינו עדים, שמדת הדין פגעה בנו ודוקא בטובים שבנו, ומכל הפאר שהיה לכלל ישראל בארצות פולין וליטא לא נשאר לנו אלא השרידים שבארצנו הקדושה. הנה מעתה מוטל רק עלינו, שארית הפליטה, לתקן את המעוות החמור הזה, וכל אחד ואחד מאתנו שרידי הפליטה יקבל על עצמו בכל נפשו ומאודו, להגביר מכאן ואילך את פנימיות התורה וליתן לה את מקומה הראוי.

ראוי לציין שכאשר רוצים להיכנס לפנימיותה של התורה, ולנסות להבין כיצד התורה מדריכה אותנו בחיינו היום, ומאפשרת לנו על ידה להתקרב את השי"ת. הרי שכמובן צריך הנכנס לבדוק את עצמו בשני תחומים:

1. מהי מטרת לימודו

2. ממי הוא לומד

ונסביר מעט את הדברים. לצערנו יש היום לומדים שמתיימרים ללמוד את פנימיות התורה, וזה ע"י לימוד ספרי קבלה וחסידות. אך צריך הלומד לזכור

18 שם, בסוף ההקדמה.

בכל עת שמטרת לימוד התורה כולה הוא כדי לתקן את עצמו, ולזכות להתקרב למלך מלכי המלכים. אך אם האדם חושב שחכמת התורה ופנימיותה, היא רק עוד חכמה או מדע שניתן להתפאר בידיעתו, או לחולל ניסים ומופתים על ידו, הרי אדרבא, במקום שהתורה תתקן אותו, ובמקום שהוא ילך ויתקדם ממקומו הראשוני וילך ויתקרב אל התורה וקדושתה, הרי הוא רוצה להישאר במקומו המקולקל ולקחת איליו את הידע, החכמה והכח שבתורה. ועל זה הזהירו אותנו חז"ל¹⁹ "היה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים, וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות".

כלומר התורה יכולה להוביל את האדם ח"ו למות רוחני ולא לחיים רוחניים. והדבר תלוי במטרה- לשמה או לא לשמה. אם מטרת האדם לא להוסיף ידע, או ח"ו לשם כבוד, אלא הוא מבין שהוא רחוק מהשי"ת, ומאמין שרק ע"י לימוד התורה בכלל ופנימיותה בפרט הוא יוכל

להגשים את מטרת ביאתו לעולם - להתקרב אל ה' יתברך, הרי בסופו של דבר התורה תפעל עליו ותתקן אותו, ותביא אותו לחיים רוחניים. אך מי שלומד שלא על מנת לתקן את עצמו והוא בטוח שהוא בסדר, והתורה היא חיצונית אליו ורק באה להוסיף לו ידע, הרי שהוא לא שואף לשום מטרה מיוחדת מלימוד התורה וע"כ אין להתפלא אם באמת הוא לא יגיע לשום מקום, אלא ישאר כמות שהיה (אם לא חמור מזה).

ועל זה הביאו חז"ל²⁰ משל: "משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפים לאור, אמר לו תרנגול לעטלף, אני מצפה לאורה, שאורה שלי הוא, ואתה למה לך אורה". ועל זה כותב בעל הסולם²¹: "מובן היטב שאותם הלומדים שלא זכו מתוך שלא לשמה לבא לשמה, היינו משום שהם מחוסרי אמונה ח"ו, וע"כ לא קבלו שום מאור מהתורה, ועל כן בחשכה יתהלכון, וימותו ולא בחכמה. אבל אותם שזכו לאמונה שלמה מובטחים בדברי חז"ל²², שמתוך שמתעסקים בתורה אפילו שלא

19 תענית ז.

20 סנהדרין צח:

21 הקדמה לתלמוד עה"ס, אות יג.

22 פסחים נ"י.

לשמה המאור שבה מחזירים למוטב, ויזכו, גם בלי יסורים וחיי צער, לתורה לשמה המביאה לחיי אושר וטוב בעולם הזה ובעולם הבא".

וכן לענין ממי ללמוד, הדברים ברורים שאם המטרה של האדם היא להדבק בהשי"ת ולהיות עובד ה' בכל אבריו, הרי הוא צריך לקחת לעצמו רבנים שמדריכים לדרך הזו. וספרים שנכתבו ע"י אנשים קדושים שקידשו את עצמם וזכו עוד בחייהם להיות עבדי ה' באמת, שהתורה נתגלתה להם. ויש באמת לנסות ולהבין מדוע רוב תלמידי החכמים שמקדישים את זמנם ללימוד התורה, רובם דווקא משתלמים בתחום ההלכה, ואילו שאר מקצועות התורה נשארים יתומים. וזאת ניתן להבין ע"פ מה שכבר דיברנו, שאדם מתחבר לחכמה כאשר הוא רואה קשר והדרכה יום יומית אליו, וע"כ בתחום ההלכה הוא רואה פירות. כי ע"י הלימוד האדם יודע כיצד להתנהג בחיי היום יום. ואם באמת כל מטרת התורה היא הדרכה מעשית לאדם, אם כן אין מקום לשאר מקצועות התורה - סיפורי התנ"ך, האגדות, חכמת הקבלה ועוד.

אבל ההבנה הזו הינה שיטחית, ויש לנו לחקור מהי באמת מטרת התורה, וע"י חקירה זו אולי נבין לשם מה יש תחומים שונים של התורה.

הנה אמרו חז"ל²³: "וכי מה איכפת לו לקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף? אלא לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות". כלומר מטרת המצוות אינה רק מטרה מעשית לעשות כך ולא אחרת, כי יש מטרה יותר עליונה, שבגללה בכלל באו המצוות, והיא לצרף את הבריות, כלומר להוציא את הטוב מהרע שבאדם, כמו צירוף של מתכות שמוציאים את המתכת שבה מעוניינים משאר המתכות.

ובאמת לשם מה צריך האדם "צירוף"? אך ודאי שהמדרש הנ"ל יוצא מנקודת הנחה שהאדם ללא המצוות הוא עירוב של טוב ורע, ומטרת המצוות "לצרף" את האדם ולהוציא את הטוב שבו, וכן אמרו חז"ל²⁴: "בראתי יצר הרע בראתי לו

23 בראשית רבה פמ"ד
קידושין ל:

תורה תבלין". כלומר שמטרת התורה והמצוות היא תיקון האדם. ויתבאר לקמן (בפרק פנימיות האדם), שאדם בדרגתו הראשונית מקולקל, וע"י לימוד התורה וקיום המצוות הוא מתקשר בחכמת התורה ובקדושתה וע"י כך מתקשר הוא עם הקב"ה ומתקן את עצמו.

אפילו חלקי התורה שנראים רק כהדרכות מעשיות, גם הם מכוונים על דברים עמוקים וכל זה לתיקון וזיכוך האדם. ואם מטרת התורה היא תיקון האדם, אם כן לכל חלק בתורה יש תפקיד מיוחד במינו לתיקון האדם. כמובן שכל התורה לכל חלקיה היא קדושה, אך יש לתורה עומקים שונים ושפות שונות, שכל חלק הוא חכמה שלמה בפני עצמה. וכל יהודי צריך להשתלם בכל חלק לשלמותו ולהעמיק לחלק יותר פנימי ועמוק כדוגמת עיגולים - עיגול בתוך עיגול שכל עיגול הוא מושלם, אך יש עיגול פנימי ממנו.

והנה בעל הסולם²⁵ מחלק את שפת התורה לארבעה חלקים:

1. שפת התנ"ך

2. שפת ההלכה

3. שפת האגדה

4. שפת הקבלה

וננסה להסביר ולתת דוגמא לכל אחד מחלקי התורה.

25 ספר פרי חכם ע"מ קנה

שפת התנ"ך

כבר נתבאר עפ"י דברי הזוהר הקדוש על סיפור תיבת נח, שכל סיפורי התורה הם לבושים, ובפנימיותם הם דברים גדולים ועמוקים שמקרבים את האדם אל הבורא. והאדם בלימודו צריך לחפש ולהשתוקק לקבל מהתורה הדרכות אישיות אליו, כיצד הוא יכול להתקרב אל בוראו. ובספרי החסידות והפנימיות ישנם פירושים רבים ונפלאים, כיצד יכול סיפור פשוט של התורה להאיר ולהדריך את האדם גם היום. ומה מרמז כל דבר בתורה אל נפשו של האדם כגון: עשו, יעקב, פרעה וכו', שהם מרמזים לכוחות באדם. אמנם יש לזכור שלמרות העומק של התורה, והדברים הגדולים שמרומזים בה, יש ללמוד ולהאמין גם בחלק הפשוטני של התורה, ולהאמין שכל דבר שמובא בתורה קרה במציאות. וזוהי גדולתה של התורה, שאין סתירה בין האמונה בהתרחשות העניינים בפועל אצל אבותינו, לבין האמונה שהסיפורים הם לבושים שבעומקם הם מרמזים על דברים גדולים ועמוקים, שמדריכים אותנו עד היום.

אך גם בעת העיסוק בפשט התורה, יש לדעת שסיפורי התורה מדברים על אנשים שנמצאו בדרגות גבוהות מאד, וגם שהתורה מספרת על חייהם ופועלם ואפילו חטאיהם, הרי מדובר על מדרגות גבוהות מאד. ואפילו הרשעים שבהם היו במדרגות רוחניות גבוהות, אמנם בצד הטומאה, אך ודאי לא היו אנשים פשוטים. וכן אמרו חז"ל על בלעם²⁶ שהיה במדרגה רוחנית גבוהה, ואפילו המן הרשע היה במדרגות רוחניות²⁷. ועל כך נרחיב מעט.

26 ספרי סוף ספר דברים.

27 שער הכוונות ח"ב, פורים דרוש א'/תע"ס חלק ט"ו.

גיבורי התנ"ך

יש הלומדים את סיפורי התורה, וחושבים שהדמויות המופיעות בתורה, הם באותה מדרגה כמו שהם נמצאים וע"י כך באים לשפוט את אבות האומה הקדושים ואת שאר גיבורי התנ"ך.

ובאמת מופיעים חטאים אפילו של משה רבינו ע"ה²⁸, אך אל לו לאדם לדמות את עצמו לענקי האומה, ולחשוב שדרגתו שווה לדרגתם כי א"כ ח"ו עלול הלומד לחשוב שהוא כבר יותר צדיק מאבותינו הקדושים, שהרי יעקב נשא שתי נשים, ומשה היכה בסלע, ודוד לקח אישה נשואה וכו' וכו'. ועי"כ יבוא לזלזול באבות האומה הישראלית, כי הרי הם עשו כאלה חטאים גדולים, ואילו אני לומד תורה יומם ולילה. ועי"כ גם יבוא לזלזל בתורה כולה. אלא על האדם לזכור כיצד התייחסו חז"ל לקודמיהם וכן אמרו²⁹: "לבן של ראשונים כפתחו של עולם ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואנו כמלא נקב מחט סידקית". וכן אמרו³⁰: "אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים". ולמרות שהאמוראים עצמם היו במדרגות גבוהות מאד ויכלו להחיות מתים³¹, עדיין הם התייחסו אל עצמם כקטנים מאד לעומת הראשונים.

אדם שמנסה להשוות את עצמו אל חז"ל וחוכמתם או אל האבות הקדושים, הרי דבר זה נובע מכך שהוא לא יודע את מדרגתו האמיתית שלו, וע"כ מדמיין את עצמו לאנשים גדולים ועצומים.

וכן כותב המהר"ל³²: "שלמות האדם בידיעה והשגה, והיה יותר ראשונה לדעת ולהשיג מהות עצמו ולא יהיה סכל בהשגת עצמו אך רוב בני"א ישיגו השגה זאת בחלוף מה שהוא, כי יערוך עצמו לראשונים ויאמר כי גם לו לב, והמכשלה הזאת תחת ידם. אך החכמים הם יודעים ערך עצמם.

ולכך כאשר ימצא מי בדברי הראשונים דברים רחוקים מן הדעת ומן השכל אשר נטוע בנו, ויחשוב בדעתו מחשבת זר על הראשונים, אין זה רק לסכלות החושב

28 במדבר כ'.

29 עירובין נג.

30 שבת קיב:

31 מגילה ז:

32 הקדמה לבאר הגולה.

אשר הוא סכל בשתיים:

1. סכל במה שאינו יודע להבין דברי חכמת הראשונים.

2. סכל בעצמו שיחשוב עצמו חכם ובעל מדע.

ולמרות שקרוב אדם אצל עצמו להכיר אמיתת עצמו, אך הוא כמתנכר ולא ירצה להכיר עצם מדרגתו. אמנם מי שמכיר ומרגיש בחסרון אשר לו, הרי הוא מרגיש ומכיר המעלה. כי מי שאינו יודע במעלה אינו מכיר בחיסרון. **וזהו תכלית המדרגה העליונה בדורותינו הכרת חסרונו מן המעלה.**

כלומר מסביר המהר"ל שגיבורי התורה נראים ללומד עפ"י איך שהוא רואה את עצמו. אם הוא מרגיש את עצמו שלם והוא מלא גאווה ולא רואה את מדרגתו האמיתית, הרי שגיבורי התנ"ך נראים בעיניו קטנים. אך מי שמכיר באמת במדרגתו השפלה, יודע ומבין מעלת הראשונים ומנסה ללמוד את מדרגתם והדרכותיהם.

ובאמת לצערנו היום יש רבים שמחמת גאווה ואי ידיעת מדרגתם האמיתית, יוצאים לדבר סרה בקדושי ישראל, ומשווים להם דמות של בשר ודם ואף למטה מזה מחמת חטאיהם הרבים המסופרים בתנ"ך. ומפורסם היחס לדוד המלך, שאנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, או אינם מאמינים באמונה שלימה בגדולת הבורא והתורה, נשענים על חטאיו של דוד המלך המסופרים בתנ"ך ומשווים לו מראה של אדם בעל יצרים ותאוות.

אך כבר חז"ל אמרו על דוד³³: "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה", ובאמת נראה שחז"ל "מגינים" על דוד המלך, שהרי מפשט הכתובים³⁴ משמע שחטא. אך צריך לזכור שפשט הכתובים טעון הסבר כמו כל התורה שבכתב, שתלויה היא בפירושה ע"י חכמי התורה שבע"פ. ויש לזכור את מאמר חז"ל³⁵: "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו". ומחטאיהם של הגדולים צריך להבין איזה יצר הרע גדול היה להם, ועפ"י זה להבין מה היתה גדולתם האמיתית. ועל חטא בת שבע לא נרחיב את הדיבור כי הדברים ארוכים³⁶.

33 שבת נו.

34 שמואל ב, יא.

35 סוכה נב.

36 שבת נו/זוהר, נח אות שיז' בסולם/ ספר תקנת השבין לר' צדוק ועוד.

אך ניתן פה דוגמא לעומקם של הסיפורים על דוד המלך, מהסיפור על זקנתו של דוד, וכדי שהדברים יובנו כהלכתם, נביא את הפסוקים במלואם.

פרשת זקנתו של דוד המלך מתוארת בתנ"ך³⁷ כך: "והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו. ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סוכנת ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך. ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית ויביאו אותה למלך. והנערה יפה עד מאד ותהי למלך לסוכנת ותשרתהו והמלך לא ידעה".

ובאמת הפסוקים הללו תמוהים מאד א"כ נאמר ח"ו שהמלך דוד היה שטוף בזימה וזה הדבר שהיה חסר לו, אך ח"ו להגיד כך על דוד מלך ישראל, ועוד שגם אם נבין כך נשאלות שאלות רבות:

1. למה לא ייחם לו וכי חסר בגדים לחממו?
2. וכן מהי העצה להביא נערה, וכי חסר לדוד נשים?
3. למה היתה בתולה? ודווקא יפה עד מאד?
4. מדוע המלך לא ידעה, א"כ הרי מה הועילה העצה?

ועפ"י השאלות האלו יש להבין יותר לעומק את הפסוקים, וכן לנסות וללמוד מה ניתן ללמוד מהפסוקים לימינו אנו. והנה על הפסוקים הנ"ל מסביר האר"י הקדוש³⁸ כך - לכל אדם יש לבושים לנשמתו, שאותם הוא רוכש ע"י תיקון עצמו, וע"י קיום המצוות. והאדם צריך לדאוג בכל ימי חייו לתקן את נשמתו ולזכות ללבושים מתוקנים, כדי שיוכל לעלות ולהראות לפני המלך השי"ת. ואם הוא אינו מתקן את עצמו הרי לא יוכל לבא ולהראות לפני המלך שנאמר³⁹: "כי אין לבא אל המלך בלבוש שק".

והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא ייחם לו - פירושו שדוד המלך בזקנותו בדק את לבושיו הרוחניים, והרגיש חסר שעדיין לא תיקן את כל לבושי נשמתו. ולמרות שעשה תשובה על חטא בת-שבע, כאשר בדק את עצמו ע"י רוח הקודש, ומצא שהוא שלם בכל מלבושיו, בכל זאת הוא מוצא שיש חטא

37 מלכים א', א-ה.

38 ספר הליקוטים.

39 אסתר, ד'.

שלא תיקן, וזה היה חטא קטן במחשבה שהיה לו הרהור של חטא בפגישתו עם אביגיל⁴⁰ וזה גרם לו לקור- כלומר לחוסר שלימות, וכדי לעשות תשובה הרי צריך לתקן מידה כנגד מידה⁴¹, ובנשיו כבר לבו גס בהם. וע"כ חפשו ומצאו את אבישג שהיתה יפה עד מאד והיתה בתולה, ושכבה בחיקו של המלך דוד, אך המלך לא ידעה. ודווקא ע"י כך נהייה לו חם, כי ע"י הניסיון שעמד בו, תיקן את הלבוש שנפגם, וכך הרגיש שהוא שלם בכל מלבושיו ומוכן לחיי העולם הבא בשלימות.

וצריך כל אדם לשים אל לבו את הדברים הגדולים הללו, ולראות איך האר"י הקדוש שהיה כמלאך ה', בידיעותיו ובמעשיו, איך הוא מתייחס אל דוד המלך, וכיצד פירושו השליך אור חדש על כל הסיפור. וכן יש ללמוד את כל פרשיות התנ"ך ולהתייחס בכבוד ובעומק הראוי כשלומדים ומתייחסים אל גיבורי התנ"ך.

40 מגילה יד.

41 רמב"ם, הלכות תשובה פ"ב.

שפת ההלכה

לימוד ההלכה לכשעצמו, הרי הוא הכרחי לכל יהודי, והוא הלימוד שצריך להקדימו כדי לדעת את מצוות ה', ולכן שני תלמידים ששואלים, מקדימים לענות לתלמיד ששואל הלכה למעשה⁴². וכבר אמרו חז"ל⁴³ "לא עם הארץ חסיד", כי לא ניתן לעבוד את ה' ולהתקרב אליו, מבלי לדעת ידע בסיסי בהלכה, כדי שלא לעבור עבירות. וכבר כתב במשנה ברורה⁴⁴ שאי אפשר לאדם לשמור שבת מבלי לדעת את פרטי ההלכה, וגם אם ילמד את כל העניינים המוסריים שמזרזים לשמירת שבת, כל זמן שאינו יודע מה אסור ומה מותר, הרי לא תוכל לעבור עליו שבת שתישמר כהלכתה.

אך יחד עם הלימוד למעשה של ההלכות, יש לדעת שגם להלכות יש פנימיות, ויש הסבר עמוק לכל פרט ופרט בהלכה, וההלכה היא לבוש של התורה⁴⁵. ולימוד ההלכה משפיע על האדם ומתקן אותו. וכן כותב המהר"ל⁴⁶: "אל יחשוב כאשר קונה הידיעה בארבעה אבות נזיקין שהוא קונה ידיעה בשור ובור או שקנה ידיעה בעניין האדם ובהנהגתו בלבד, אבל התורה היא גזירה מן השם יתברך ויתעלה שמו, וכאשר יקנה האדם הידיעה בהלכות נזיקין וכיוצא בו ממשפטי התורה נחשב זה שקנה הידיעה בגזירת השם יתברך אשר גזר על האדם הנהגתו".

כלומר, לימוד ההלכה הוא לא רק להורות לאדם כיצד לכוון את מעשיו היום יומיים, אלא הלימוד עצמו מקרב אותו אל הבורא ומתקן אותו. לכן יש חשיבות ללימוד כל התורה, וכל ההלכות. כי אם הטעם של לימוד ההלכה היה רק ע"מ לדעת לקיים, הרי שלא צריך ללמוד הלכות שאינן מעשיות כל כך.

אך האמת אינה כזו, ואמנם עפ"י סדר הקדימות, צריך האדם ללמוד קודם כל כיצד לקיים את חיי היום יום שלו עפ"י סדרי ההלכה, אך לאחר מכן, יש ללמוד את כל התורה ואת הלכותיה, גם מה שפחות מעשי ורלוונטי. כי יש ערך ללימוד עצמו. וכן כותב בעל התניא⁴⁷: "כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא

42 שו"ע, יו"ד רמו, יד.

43 אבות ב, ו.

44 הקדמה הלכות שבת.

45 לעיל ע"פ הזוהר בהעלותך.

46 תפארת ישראל פרק י"א.

47 תניא, לקוטי אמרים פ"ב.

לאשורה על בוריה, הרי שכולו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלובש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו

שכשיטעון ראובן כך וכך ושמעון כך וכך, יהיה הפסק ביניהם כך וכך. ואף אם לא היה ולא יהיה כדבר הזה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו, מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך, הרי כשהאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה, הרי זה משיג ותופס בשכלו את רצונו וחכמתו של הקב"ה, דלית מחשבה תפיסא ביה שמלובש בהלכות. וזאת מעלה גדולה ונפלאה, וע"י הלימוד והמצוות מלביש את נפשו, וכמו שהלחם הגשמי זן את הגוף, כך ידיעת התורה והשגתה נעשים מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמתו ותורתו שבקרבה". כלומר, האדם משיג את חכמתו של הבורא ומתקרב אליו ע"י לימוד ההלכה, גם אם ההלכה עצמה אינה מעשית ממש בחייו, ללימוד ההלכה יש ערך סגולי מיוחד משאר מקצועות התורה, כי עצם עניינה של ההלכה, להוריד את האידיאות האלוקיות לחיי המעשה, ורוח ההלכה מסדרת את הקודש באורח החיים⁴⁸, ומכניסה את הקדושה ואת הרצון האלוקי לתוך המעשים של העולם המציאותי והמעשי. כמו כן ע"י הלימוד ההלכתי שמברר בין כשר לפסול, ובין מותר ואסור, ע"י זה מקבל האדם את הכח והסגולה להבחין בתוך עצמו בין הטוב לרע, ולהבדיל ביניהם⁴⁹.

גם מי שפוסק הלכה ואינו מודע לשורשים הפנימיים של ההלכות ופרטיהן עלול לשגות בהוראה, ולהחמיר חומרות יתרות⁵⁰ כי ההלכה המעשית היא התגלות של שרשים עמוקים יותר, שבסופו של דבר מתגלים בהוראה המעשית. יש שרשים רגילים שמבוארים בספרות הראשונים והאחרונים, ויש גם שורשים שבאים מצד פנימיות התורה⁵¹ ומסבירים את העומק הרוחני של ההלכה ושל פרטיה. ואין הדברים סותרים אלא משלימים זה את זה. ניתן דוגמא להלכה שיש לה שורשים נגלים וגם פירוש פנימי יותר :

48 אורות ע"מ מ"א.

49 שיחות הר"ן (מברסלב), כ"ט.

50 הקדמת רח"ו לעץ חיים, שו"ת אורח משפט ס' קי"ב.

51 שער הכוונות, פרי עץ חיים - להאר"י, בן איש חי, לקוטי הלכות (ברסלב) ועוד.

בגמ'⁵² מובא: "אין מפליגים בספינה פחות מ-ג' ימים קודם שבת, במה דברים אמורים לדבר רשות אבל לדבר מצוה שפיר דמי" (מותר), וכן נפסק להלכה בשו"ע⁵³.

בהסבר להלכה הנ"ל נחלקו הראשונים ונתנו כמה הסברים נגלים לאיסור הנ"ל. גם בימינו יש כמה וכמה נפקא מינות להלכה⁵⁴. אולם ניתן גם למצוא טעם יותר עמוק ופנימי להלכה הנ"ל (שאינו סותר את טעמי ההלכה הנגלים).

וכן כותב ה"שפת אמת"⁵⁵ שהאדם נשלח לעולם הזה כדי לגלות את מלכותו של ה' בעולם, ועם ישראל מכין את העולם לקראת התגלותו של ה' בעולם, והשבת היא מעין עולם הבא, וקדושת השבת היא התגלותו של ה', וימי החול הם ההכנה לכך, והאדם צריך להיות עסוק בתורה ומצוות כי הם ההכנה להתגלות ה'. אך מי שמכניס עצמו בגשמיות הרי הוא מתרחק מהאידיאל ומהשבת ונקרא - מפליג למקום רחוק, וזה אסור ג' ימים, כלומר להתרחק מהאידיאל יותר מדי.

והעצה לזה היא לעשות 'לדבר מצוה', כלומר שידע האדם שגם במעשים הגשמיים הוא שליח של ה' ומגלה רצונו בעולם, ויבטל את עצמו לרצונו וע"י כך הוא שומר את עצמו שגם בעשייתו מעשים גשמיים, הוא לא נפרד מן הקדושה, ונחשב כעושה מצוה, ואזי מותר "להפליג" למקום רחוק, כי למרות מעשיו, הוא לא מתרחק מן הקדושה ומן השבת. מכאן רואים דוגמא, שגם אדם שאינו מפליג לשום מקום, בכל זאת ההלכה הזו, מדריכה אותו בחיי היום יום כיצד להתקרב אל מטרת בריאתו שהיא התקרבות להשי"ת.

וכך צריך למצוא בכל הלכה את הטעמים הפנימיים, שמלמדים את האדם להתקרב אל השי"ת, ולהבין שלכל הלכה יש קשר אל חיינו העכשוויים.

52 שבת יט.

53 או"ח ס' רמ"ח.

54 במשנה ברורה בהקדמתו לסימן הנ"ל מבוארים הטעמים השונים. ולהלכה בימינו - עיין שש"כ לב, לג; שו"ת ציץ אליעזר א, כא; יב, מג.

55 פרשת שלח, תרל"ג.

שפת האגדה

אגדות רבות, רובן רחוקות מהמציאות, פזורות ברחבי הספרות של חז"ל, הן במדרשים והן בגמרא הבבליית והירושלמית. ויש לנסות ולהבין לשם מה נכתבו אגדות אלו ומה מטרתן.

כותב הרמח"ל⁵⁶ שחז"ל החליטו לכתוב את התורה שבעל פה כדי שלא תשתכח מהדורות הבאים, ולכן כתבו את כל התורה שבע"פ הן הנגלית והן הנסתרת. בביאורי המצוות המעשיות כתבו חז"ל את כל מה שנלמד בבתי מדרשם. אולם בסודות התורה רצו חז"ל לכתובם כדי שלא ישתכח לעתיד, אך מצד שני לא רצו לכתוב את הדברים בגלוי, הן מצד עומקם, שעלולים אנשים רבים להבין את הדברים בצורה משובשת ויבוא להזיק ולא להועיל, והן מצד יקרם של הדברים שמפאת חשיבותם לא ראוי שכל אחד יבוא וילמד בהם. על כן כתבו את סודות התורה, אך הליבשו אותם במשלים גשמיים.

אך לבוש זה גרם לכך שרבים חשבו את הלבוש לעצם החכמה, ולא הבינו שהדברים הם רק משלים לדבר עמוק ופנימי. ועי"כ רבים לומדים רק את הפשט ומנסים להבינו, ומאחר ואי אפשר להבין זאת בפשט, הם באים ואומרים⁵⁷ שלא כיוונו חז"ל בכל דבריהם אלא קצת הגזימו. ויש רבים⁵⁸ שאף מזלזלים בחז"ל מאחר שאינם מבינים את דבריהם. וכל זה גורם לשפלות התורה ולשפלות עם ישראל עד שהאומות אומרים על ישראל: "רק עם סכל ונבל הגוי הקטן הזה"⁵⁹.

אך באמת כל אגדות חז"ל הם רק משלים ולבושים לרעיונות גבוהים ועמוקים שהם הטוב האמיתי שאין למעלה ממנו⁶⁰, וחז"ל הסתירו את הדברים כדי שלא כל אחד יבוא וילמד, ויחשוב שהוא מבין ויהיה מכך קלקול גדול. אלא רק מי שמאמין באמת בגדלותם של חז"ל, ומתייגע להבין את דבריהם באמת, זוכה בעזרת ה' לגילוי הפנימיות של האגדות.

ואגדות אלו אינן בגדר שיחת חולין של ת"ח שגם היא צריכה לימוד, אלא הם

56 מאמר על אגדות חז"ל - מובא בהקדמות למדרש רבא.

57 כת ראשונה-הקדמת הרמב"ם לפרק חלק.

58 כת שניה - שם.

59 שם.

60 הרמב"ם בהקדמה לפרוש המשנה.

דברי תורה ממש⁶¹ שצריכים לימוד והעמקה להבין את כוונת הדברים לעומקם. לשם דוגמא ניקח אגדה מפורסמת ותמוהה מאד.

הגמ'⁶² מספרת: "אמר רבה בר בר חנה, ראיתי צפרדע גדולה כמו עיר גדולה שיש בה שישים בתים. בא תנין ובלע את הצפרדע, בא עורב ובלע את התנין. ועלה העורב וישב על ענף אחד של עץ. תראה כמה העץ חזק!". סיפור זה בפשוטו נראה מוזר מאד, ורחוק מהמציאות שאנו מכירים. וח"ו עלולים לחשוב שרבה בר בר חנה מספר סיפורי טבע מוגזמים.

אך הנה רבים מגדולי התורה בכל הדורות, שהבינו שאין הדברים כפשוטם, באו והסבירו לנו את עומק הדברים. וכל אחד נתן הסבר שונה כפי מה שהוא רואה עפ"י שורש נשמתו. ואלו ואלו דברי אלוקים חיים.

המהרש"א⁶³ פירש שהסיפור הוא משל לחזיון שרואה רבה בר בר חנה על כל המלכויות שישלטו על עם ישראל והצפרדע היא מלכות יון, התנין זו מלכות רומי, והעורב זו מלכות ישמעאל. והעץ זו זכותו של אברהם, שבזכותו מלכות ישמעאל מחזיקה זמן רב.

המהר"ל⁶⁴ פירש שהמראה בא להוציא מליבם של אלו שחושבים שהברואים בעולם שונים זה מזה ואינם יוצאים ממקום אחד, ואין סדר בעולם. ע"כ בא רבה בר בר חנה ללמדנו שיש קשר בין כל סוגי הנבראים שבעולם וכולם הם חלק מסדר העולם. והצפרדע מרמז ליסוד המים, והתנין רומז לאש, והעורב ליסוד האוויר. ושלושת היסודות הללו הם המרכיבים של כל הבריאה, ולמרות שהם נראים חלוקים זה מזה. כולם קשורים ומאוחדים לסדרו של העולם שנרמז בעץ.

רבי נחמן מברסלב⁶⁵ פירש שהצפרדע מרמז על עולם הניגון, שהוא עולם גבוה מאד, שיכול להשפיע מאד בין לטובה, בין לרעה, וע"כ מי ששומע ניגון מאדם רשע, זה עלול להזיק לו מאד, והתנין מרמז על לימוד תורה שלא לשמה. ואת שני החטאים הללו ניתן לתקן על ידי לימוד תורה בלילה, שזה מרומז בעורב. וע"י

61 רסיסי לילה לר' צדוק, לא'.

62 בבא בתרא עג: (מתורגם מארמית).

63 בפירוש על ב"ב שם.

64 באר הגולה, באר חמישי.

65 ליקוטי מוהר"ן, ג'.

החסד שנמשך מהלימוד בלילה⁶⁶ שזה מרומז בעץ.

הרב קוק⁶⁷ פירש שהצפרדע מרמזת על מסירות נפש, והתנין והעורב מסמלים אכזריות. ורבה בר בר חנה בא ללמד שלפעמים אדם צריך למסור את נפשו עבור עבודת ה' ואף לעשות מעשים שמנוגדים לאופיו, ואפילו דברים שנראים רעים כגון להתאכזר כלפי אחרים, מידה שנראית מגונה, אך יש לפעמים שלצורך עבודת ה' צריך גם להשתמש במידה זו ולמסור את נפשו ולהתאכזר, למרות שזו מנוגד לתכונותיו הטובות. וע"י כך אדרבה הוא מתקרב לעץ החיים, ולחסד האמיתי, כי כל מטרתו היא תיקון העולם וע"כ הדינים והאכזריות בטלים כלפי המטרה שהיא חסד.

* יש להעיר שהובאו פה רק מקצת מדברים של גדולינו על הסיפור של רבה בר בר חנה, וכל אחד מהם הרחיב, והוכיח את פירושו, ויש לעיין בדבריהם. אך רק רצינו לתת דוגמא לעומק שמצאו גדולי הדורות בסיפור שבפשוטו נראה מזר ותמוה. וזו רק דוגמא לעומק שבדרשות חז"ל, שיש בהם עומק והדרכות פנימיות ואינם סיפורי טבע וגזמה.

66 חגיגה יב'.

67 מאמרי ראה, ב, עמ' 429.

שפת הקבלה

שפת הקבלה היא גבוהה מאד ומדברת על עניינים רוחניים וגבוהים, בצורת ענף ושורש (משל ונמשל). גם בתנ"ך עצמו יש מקומות ששייכים לחכמת הקבלה כגון נבואת יחזקאל⁶⁸ במעשה המרכבה ועוד.

לא נרחיב לדבר על השפה הזו כי ברור שמדובר על תורה גבוהה ופנימית מאד שלעומקה אין חקר. ויש לדון ממתי מותר ללמוד תורה זו ובאלו מצבים ולא כאן המקום.⁶⁹

אמנם יש לדעת מה שכתב בעל הסולם⁷⁰ - שקל יותר להמשיך את המאור שבתורה בעסק ויגיעה בחכמת האמת, מביגיעה בתורת הנגלה.

* * * *

א"כ נתגלה לפנינו העומק של התורה לכל מקצועותיה. אך עדיין צריך להבין לשם מה זקוק האדם להדרכותיה של התורה, ומה חסר לו בלעדיה. כדי להבין את הקשר בין התורה לאדם יש להעמיק במהותו של האדם ותפקידו בעולם ועל כך בפרק הבא.

68 יחזקאל א'.

69 יו"ד, רמ"ו, בר' מ"א/אורות התורה ט, י"ב/הקדמה לתלמוד עשר הספירות של בעל הסולם.

70 הקדמה לתע"ס, אות כ"ב.

פנימיות האדם

פנימיות האדם

כל אדם באשר הוא אדם, צריך לדעת לשם מה הוא קיים ומהי מטרת בריאתו. ידיעה זו חשובה בכדי לדעת מהו הקשר בינו לבין התורה. כי למרות שהתורה עמוקה ופנימית וחכמתה רבה מאד, עדיין אין סיבה שהאדם יתקשר אליה כל זמן שלא ברור לו מה תפקידה של התורה בחייו.

ניתן למצוא בעולם שתי גישות רווחות לתפקידו ומקומו של האדם. יש שרואים באדם את הנברא המושלם ביותר שאין למעלה ממנו, ואין לו יותר במה להשתלם ולהתקדם. וא"כ באמת אין לתורה מה להציע למי שהוא כבר מושלם.

מאידך, יש שרואים את האדם כ"בורג קטן במערכת", יצור אחד שכמותו יש מיליארדים בעולם ואין לו שום תפקיד מיוחד אלא לחיות את חייו ולמות. ליצור כזה שפל נראה, שגם עבורו התורה מיותרת, כי מה ליצור שפל ונחות להתעסק עם חכמות עמוקות ואלקיות.

אך גישת היהדות למקומו של האדם בעולם שונה, ואפשר לומר אף מוזרה. אמרו חז"ל⁷¹: "אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת למלאכי השרת ואם לאו אומרים לו זבוב קדמך, יתוש קדמך". כלומר למדו חז"ל עפ"י זמן בריאתו של אדם הראשון (אחרי כל יצורי העולם ולפני המלאכים), שמצד אחד הוא יכול להיות קודם למלאכים ומצד שני הוא יכול להיות אף פחות מחרקים. הכל תלוי באדם עצמו.

וכן מרחיב המהר"ל⁷²: "האדם עם מעלת נפשו האלקית, שלא נמצאת בשאר נפשות התחתונים, אל יקבל אונאה בעצמו לומר כי יש לו מעלתו האחרונה בפועל. ויחשוב בנפשו 'שלוש יהיה לי' אף אם אני יושב בטל, כי היא טעות בנפשו, כי אין מעלת נפשו האחרונה בפועל, והוא מיוחד מבין כל הנמצאים שאין מעלתו האחרונה בפועל, אלא האדם הוא בכח ויוצא אל הפועל".

פירוש - בניגוד לשאר הנבראים, בין הגשמיים ובין הרוחניים, שמיד בבריאתם

71 בראשית רבה, ח, א.

72 תפארת ישראל פ"ג.

הם בשלמותם המלאה, האדם יש לו פוטנציאל של מעלה אלוקית, אך מעלה זו היא רק בכך - בפוטנציאל, ואינה בפועל באופן מעשי, אא"כ יעשה האדם מעשים ופעולות כדי להוציא לפועל את מעלתו. ומאחר והאדם הוא מיוחד מכל הנבראים בכך, הרי יש לו אפשרות גדולה לתקן אך גם אפשרות לקלקל.

"ואל יאמר בליבו ח"ו, כי מה אני ומה כוחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעולם. אלא יבין וידע ויקבע בלבו, שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע, לא יאבדו, אלא הכל עולה כפי שרשו לפעול בגבהי מרומים, בעולמות העליונים. וכל מחשבה או חטא שמכניס איש ישראל בליבו, הרי הוא מכניס טומאה לקודש הקודשים העליון, ומגביר ח"ו כוחות הטומאה ונחשב כחורבן בית המקדש. ובהעשות האדם רצון קונו ומקיים באיזה אבר, אחת ממצוות ה', התיקון נוגע לאותו עולם וכח העליון המקבילו, לתקנו, ולהעלותו ולהוסיף אור וקדושה. ולו לבדו נתנה משפט הבחירה להטות עצמו ואת העולמות לאיזה צד אשר יחפוץ"⁷³.

ויש לחקור מדוע האדם לא נברא מיד בשלמותו, כמו שאר הנבראים. ומהו הדבר הגורם לכך שאין האדם מוציא לפועל מיד בבריאתו, את מעלתו האלוקית, אלא הכל תלוי בבחירה ובעבודה? תשובה בהירה ורחבה לשאלות אלו ניתן למצוא בכתביו של בעל הסולם⁷⁴ - מטרת הבריאה כולה היא להטיב לנבראים⁷⁵, והבורא שהוא משולל מכל חסרון ואין בו שום מקום לקבלה, ברא את הנבראים כדי שיקבלו את ההטבה. וכדי שהמטרה הזו תתקיים, הרי שנבראו נבראים שבהם יש חסרון, ויש בהם רצון לקבל הנאה ותענוג.

כך ע"י הנבראים שהם מקבלים את האור, וע"י האור שמגיע אליהם מהבורא - מתקיימת מטרת הבריאה.

אולם מטרת הבריאה מתקיימת בשלמות, כל זמן שהרצון לקבל של הנבראים הוא מתוקן, וכל מטרתם של הנבראים בקבלת השפע הוא על מנת לעשות נחת רוח לבורא. אך כאשר הנבראים מקבלים עונג רק לתועלת עצמם, הרי מזה נמשך

73 נפש החיים א, ד-ז

74 הקדמה לספר הזוהר, תלמוד עה"ס, ח"א, הסתכלות פנימית.

75 עץ חיים, שער הכללים פ"א, דרך השם לרמח"ל, פ"ג.

כל הרע, וכל מדור הקליפות שבעולמות הטומאה. כי הרצון לקבל של הנבראים כשהוא אינו מתוקן, הרי שהוא מרחיק אותם מהבורא יתברך שכל ענינו הוא רצון להשפיע ולא לקבל, כי אין בו שום חיסרון. כי שינוי רצון בין שני דברים, גורם ברוחניות לריחוק האחד מהשני⁷⁶ כדוגמת שני אנשים ששונאים זה את זה, הרי שהם נחשבים מרוחקים זה מזה, למרות שהם יכולים להיות קרובים מבחינת המיקום שלהם. ולהיפך כאשר שני בני אדם אוהבים זה את זה, הרי למרות שאחד גר רחוק מהשני, הרי שהרגשתם היא שהם קרובים בגלל הדמיון במידותיהם ובמטרותיהם. כמו"כ הנברא ברגע שהוא משתמש ברצון לקבל הנאה ותענוג שנברא בו, רק לתועלת עצמו, וכל חייו סובבים סביב מילוי התאוות האישיות שלו, הרי דבר זה גורם לריחוק בינו לבין הבורא שהוא כולו השפעה, ומטרתו של האדם בחייו עלי אדמות היא לתקן את הרצון לקבל שלו, ולהקנות לעצמו מידות של השפעה, וע"י כך הרי הוא מדבק להקב"ה בעצמו כמו שכתוב⁷⁷ "ולדבקה בו", ואמרו חז"ל⁷⁸: "הדבק במידותיו, מה הוא רחום אף אתה רחום". כלומר ע"י רכישת מידות של השפעה כמו הבורא- מדבקים בו ממש, כי כאשר הרצון לקבל של האדם מתוקן, הרי שהוא כבר אינו מרוחק מהבורא, אלא מידותיו ומטרותיו שווים לבורא, וע"י כך הוא מדבק בבורא יתברך.

אך כאשר הרצון לקבל הנאה ותענוג מקולקל, הרי זהו יצר הרע שמכשיל את האדם ומרחיקו מעבודת ה', ורק ע"י קיום התורה והמצוות ותיקון מידותיו ניתן להלחם ולתקן. וע"ז אמרו חז"ל⁷⁹: "בראתי יצר הרע, בראתי תורה תבלין". כי היצר הרע, שהוא הרצון לקבל, הרי הוא בריאה שנבראה על מנת לקיים את מטרת הבריאה, אלא שצריך לתקן אותו ולהובילו אל מטרתו הנכונה - לקבל על מנת לעשות נחת רוח לבורא.

כמו תבלין שרק מתקן טעמו של המאכל אך לא מבטל או מחליף אותו (כך התורה באה לתקן את הרצון לקבל שיהיה בצורה הנכונה ולא לבטל אותו כי אז שוב לא תתקיים מטרת הבריאה של להטיב לנבראים). ע"י הסבר זה ניתן להבין

76 ספר מתן תורה לבעל הסולם, מאמר לסיים הזוהר.

77 דברים י"א, כ"ב.

78 ספרי, רש"י - שם.

79 קידושין ל:

מאמרי חז"ל ידועים ותמוהים שכל מטרת התורה והמצוות (בין המצוות שבין אדם למקום, בין המצוות שבין אדם וחברו) היא אהבת הרע.

וכך אמר ר' עקיבא⁸⁰: "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה". או הלל הזקן⁸¹ שאמר לגר שרצה ללמוד את כל התורה כולה כשהוא עומד על רגל אחת. אמר לו הלל - מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך. ושאר התורה היא רק פירוש לכך. כי כל מטרתה של התורה היא לחנך את האדם ולתקנו כדי שיחזור וידבק בבורא, וזה ע"י היציאה מהרצון לקבל לעצמו בלבד, וע"י נתינה לחברו, שע"י כך הוא קונה מידות של השפעה.

אז, אחרי שהאדם יתקן את עצמו וכל רצונו יתוקן, הרי אז יכולה להתקיים בו מטרת הבריאה וכל הטוב האלוקי יושפע אליו, אז הוא יזכה לראות עין בעין את השגחתו יתברך ואת כל טובו.

אך מי שעדיין רצונו מקולקל, אינו יכול לראות את הטוב האלוקי שבעולם, כי האור אינו יכול להתקבל בכלי מקולקל. וע"ז כותב בעל הסולם⁸² - "יודע אני שאין דבר זה מקובל כלל על דעת חלק מן הפילוסופים, ואינם יכולים להסכים, אשר האדם השפל והאפסי בעיניהם, יהיה המרכז של כל הבריאה הגדולה והנשאה. אבל הם דומים, כאותה התולעת שנולדה תוך הצנון, והיא יושבת שם וחושבת, שכל עולמו של הקב"ה הוא כל כך מר, וכל כך חשוך, וכל כך קטן כמידת הצנון שהיא נולדה בו. אבל ברגע שבקעה את קליפת הצנון, וחוטפת מבט מחוץ לצנון, היא תמהה ואומרת: אני חשבתי שכל העולם הוא כמידת הצנון שנולדתי בו, ועתה אני רואה לפני עולם גדול נאור, אדיר ויפה להפליא.

כן אותם המשוקעים בקליפת הרצון לקבל שלהם שבה נולדו, ולא ניסו לקבל התבלינים המיוחדים שהם תורה ומצוות מעשיות, המסוגלות לבקוע קליפה קשה הזו, ולהפכה לרצון להשפיע נחת רוח ליוצרו, ודאי שהם מוכרחים להחליט על אפסותם וריקנותם כמו שהן באמת, ולא יוכלו להעלות על הדעת שכל המציאות הגדולה הזו לא נבראה אלא בשבילם. אכן אם היו עוסקים בתורה ומצוות

80 ב"ר פכ"ד.

81 שבת לא.

82 הקדמה לספר הזוהר, אות מ'.

להשפיע נחת רוח ליוצרם בכל הטהרה הנאותה, ויבואו לבקוע קליפת הרצון לקבל שנולדו בה, ויקבלו הרצון להשפיע, הלא תיכף היו עיניהם נפתחות, לראות ולהשיג את עצמם ואת כל המדרגות של החכמה והתבונה, והדעת הבהירה, החמודות והנעימות, שהוכנו להם בעולמם הרוחניים" עכ"ל.

אמנם, אדם העושה ביקורת על עצמו, ובודק את מידותיו, יכול למצוא מידות רבות שהן מגונות ומרחיקות אותו מהשלמות, כגון - כעס, קנאה, גאווה, תאוות למיניהן. אך כולן נקראות

בלשון חז"ל תחת הגדרה אחת - יצר הרע. כי אם נתעמק בכל מידה ומידה ונחפש את שרשה, הרי שורש כולן הוא הרצון לקבל הנאה ותענוג לעצמו, ומזה נודעים כל הרצונות המקולקלים. ואדם שכל רצונו הוא להשפיע, וכל מאוויזו הם כיצד לעשות לשני טוב, הרי כבר לא נמצא בו מידות אלו.

ואין שום תקנה לאדם, אלא שישים על ליבו את מטרתו שלשמה הוא נולד והיא להדבק בבורא ית', ויראה את עצמו כיצד כל ענינו הוא רק למלאות את תאוותיו, הן הגשמיים והן הרוחניים, ויחליט שעליו להפוך את טבעו ולהתחיל להשפיע, וזאת ע"י עבודה קשה וע"י קיום התורה והמצוות, ותפילה מעומק הלב. וכאשר האדם יתקן את עצמו, הרי שהוא זוכה לטוב האלוקי, ומזכה את כל העולם ואת כל העולמות העליונים, ונחשב אפילו גיבור מהמלאכים, שלהם אין יצר הרע להתגבר עליו ועל כן נקראים⁸³ "עומדים" לעומת האדם שנחשב "מהלך" כי הוא יכול להתקדם ולתקן.

אך אם האדם אינו מתקן את עצמו וכל ימיו הוא רק ממלא רצונותיו ותאוותיו האגואיסטיות, הרי שזהו מקור כל הרע, הן ברוחניות - שזה מרחיקו מהבורא וממטרת הבריאה, והן בגשמיות שזהו מקור כל המריבות והסכסוכים שבין אדם לחברו, ומזה נגרמים כל הפשעים והמלחמות. ואזי האדם נחשב פחות אפילו מיתוש וזבוב, שלפחות יצורים אלו אינם מקלקלים שום דבר.

ויש לדעת שגם לימוד התורה וקיום המצוות אינם מזככים את האדם מיצרו הרע בצורה אוטומטית, ואדרבה עלולים להזיקו כמו שאמרנו חז"ל⁸⁴ "כל העוסק

83 זכריה ב'.

84 תענית ז.

בתורה שלא לשמה, תורתו נעשית לו סם המוות".

אדם עלול ללמוד תורה וזו לא תקרבו אל הקב"ה, אלא רק תרחיקו מהמטרה, אם כאשר הוא לומד כל מטרתו היא מילוי רצונותיו האישיים. כדי שהתורה תפעל את פעולתה ותהיה תבלין ליצר הרע ותתקן את רצונותיו ותאוותיו של האדם, צריך לזכור לשם מה לומדים תורה ואף תוך כדי הלימוד⁸⁵ להיזכר מהי המטרה שלשמה הוא לומד. וע"י היגיעה בלימוד התורה מתוך כוונה נכונה, יזכה הלומד בסופו של דבר שהמאור שבתורה יחזירו למוטב.

85 נפש החיים שער ד', פרקים ו-ז.

להיות יהודי - אתגר !

כל העולם רודף אחרי אתגרים, יש אנשים שמנסים כל חייהם להשיג אתגר זה או אחר, ויש שמציבים לעצמם אתגרים יותר קטנים ויותר קצרי זמן. יש מי שמצליח להגשים ולקיים את האתגר שהציב לעצמו, ויש רבים - שאינם מצליחים. אך לכולם יש אתגרים, אדם חייב להציב לעצמו אתגר מסוים כדי שתהיה לו סיבה בשביל מה לקום בבוקר, ולשם מה לעמול ולעשות. יש צעירים שלהם אתגרים גדולים ומיוחדים, כגון טיולים למקומות מרוחקים וכדומה. המבוגרים יותר מציבים לעצמם אתגרים יותר הגיוניים ויותר בעלי השגה.

השאיפה האנושית הזו להציב אתגר ולנסות להגשימו, מקיפה את כל בני האדם, ואף נבנתה תעשייה שלמה שמנצלת תכונה זו - כגון עשיית סרטים, משחקי מחשב וכדומה, שהאדם משתמש במוצריהם, מקבל הנאה גדולה מכך שהוא רואה אתגר ומנסה להשיגו.
(למרות שאינו קשור אליו והן האתגר והן השגתו - הם דמיוניים).

אך מניין נובעת התכונה הזו של כל בני האדם? מדוע הדבר טבוע כל כך בכל אחד ואחד? התשובה המפתיעה היא שתכונה זו נטבעה באדם כדי שיתקרב אל בוראו. הדת היהודית אינה כמו שאנשים חושבים דת שמחייבת רק קיום מצוות ותו לא, וכל אחד בוחר אם להיות דתי או לא, וכאשר הוא שם כיפה ומקיים מצוות, הרי שהוא גמר את דרכו אל הבורא ונקרא בפי כל - "חוזר בתשובה". תפיסת היהדות בצורה זו איננה נכונה כלל וכלל. ודאי שכל יהודי (שמאמין בבורא) מחויב לקיים את כל המצוות. אך בכך לא תמה העבודה אלא אדרבה רק מתחילה.

לכל אדם, וכל שכן ליהודי, יש אתגר גדול מאד - לחזור ולהידבק בבורא, וכל אדם מחויב לעמול ולהגיע לכך. ואין לאדם בחירה בכך - כי המטרה הסופית שכל אדם יגיע אליה, הרי היא מחויבת מעצם מטרת כל הבריאה של הבורא. ובסופו של דבר כל אדם יגיע למטרה הסופית, וכל הבחירה של האדם היא האם להגיע למטרה בדרך הנעימה שהיא דרך התורה והמצוות, או בדרך הפחות נעימה שהיא דרך הייסורים.

כל אדם מחויב משמיים לתקן את עצמו ולהגיע למדרגות של רוחניות ושל

קדושה. וע"ז כותב הרמב"ם⁸⁶: "כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו".

ומצד שני⁸⁷: "משה היה הנבחר מכל מין האדם אשר השיג מידיעתו יתברך יותר מכל שהשיג או ישיג שום אדם שנמצא או שימצא, ולא נמצא מסך שלא קרעו ונכנס ממנו".

כי משה רבינו הגיע לסוף המדרגה ולשרשו שהוא ממקום גבוה מאוד. אך כל אדם חייב להגיע לסוף מדרגתו שלו ולחזור לשורש שאליו הוא שייך וממנו נחצבה נשמתו. מאחר והשאיפה להגיע לשיא המדרגה, היא דבר מוכרח, כי מצד הבורא הכרחי שבסופו של דבר **כל אחד** יגיע לשיא מדרגתו, הרי שהחיפוש אחר משמעות ואתגרים טבוע בכל אדם מעצם בריאתו, ועליו להעמיק בעצמו ולהבין ששאיפה זו היא⁸⁸ "תפילתה המתמדת של הנשמה" ולא שאיפה אחר אתגרי העולם הזה.

את השאיפה המוטבעת באדם, צריך האדם לנצל, ולהפוך את חייו למשימה אחת גדולה והיא להיות "עובד ה'", להתבונן בעצמו בכל יום ובכל רגע, ולשעבד את עצמו ואת רצונותיו לעבודת הבורא ית'. על האדם למשול על כל כוחותיו ורצונותיו, להנהיג אותם ולשלוט בהם, כך שיוכל להשתמש בהם עפ"י מה שהוא מחליט, ולא שתאוותיו ישלטו בו. משימה זו דומה לשליטה על מדינה שלמה⁸⁹ כי יש לאדם כוחות רבים, ויש לשלוט בהם ולהשתמש בהם כדי לעבוד את ה', וע"ז אמר שלמה המלך⁹⁰: "טוב ארך אפים מגיבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר". כי שליטת האדם על עצמו, פעמים קשה הרבה יותר מאשר לשלוט על אחרים. במיוחד שיש שאינם מודעים כלל לריבוי הכוחות והרצונות המעורבים בקרבם, וע"כ כלל אינם מנסים לשלוט על תאוותיהם.

משימה זו של שיעבוד הגוף לעבודת ה' היא משימה קשה וארוכה, שאם האדם יתמסר אליה, הרי היא תמלא את כל שאיפותיו, ותביאו לידי מדרגות רוחניות גבוהות.

86 משנה תורה, הלכות תשובה ה, ב.

87 הקדמה לפרק חלק, היסוד השביעי.

88 עולת ראייה (בהקדמה).

89 כוזרי ג, ה ע"ש.

90 משלי טז.

כמוכן שהעליה היא בהדרגה כמו שאמרו חז"ל⁹¹: "תורה מביאה לידי זהירות, זהירות לזריזות וכו' עד למדרגת רוח הקודש ותחיית המתים". אך על האדם להתמיד ברצונותיו ושיאפותיו לעלות ולהתקדם, וכך הוא מובטח שהקב"ה יעזור לו ויעלה מעלה מעלה. לשם כך בא האדם לעולם - להלחם ביצר הרע שמנסה למצוא לאדם אתגרים שונים ומשונים ובלבד שלא ישים את ליבו למטרה האמיתית שהיא⁹² "שתהיה כל פניתו רק לבורא יתברך ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה, אם קטן ואם גדול, אלא להתקרב אליו יתברך, ולשבור כל המחיצות המפסיקות בינו לבין קונו".

זהו ההבדל בין מי שרק רוצה להיות "דתי", לבין מי שמחפש את האתגר ביהדות ורוצה להגיע למדרגת "עובד ה'". כי המצוות המעשיות יש להם הגבלה, ואם האדם קיים את המצוות המעשיות שהוא חייב בהן, הרי בצד המעשי אין לו עוד להיכן להתקדם, אך יש את המצוות השכליות שלהן אין סוף, כי בכל יום האדם מוסיף ידיעה והכרה בבורא ובמלכותו⁹³, וע"כ בכל יום צריך לחזור בתשובה על המעשים והמחשבות של יום האתמול, שהיו נמוכות יותר ובמדרגה שפלה ממה שהוברר למחרת. וע"י כך האדם עולה במדרגות אין סופיות כמו שאמרו חז"ל⁹⁴: "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא שנאמר "ילכו מחיל אל חיל". כי אין סוף למדרגות שיכול האדם לתפס בהן ממצבו הראשוני - של גוף ששולט על נשמתו, מלא תאוות וכוחות בלתי נשלטים, אל מטרתו הסופית - דבקות בבורא ברוך הוא. זהו האתגר האמיתי שלמענו קיבלנו את החיים ורק ע"י עבודה זו ניתן למלאות את החיסרון שיש בתוכנו, ולהתמלאות שמחה אמיתית של שלמות, אפילו שעוד לא הגענו אל המטרה שנאמר⁹⁵: "ישמח לב מבקשי ה'", שמחה מעצם הבקשה והרצון להתקרב לקב"ה.

עוד יש לדעת, שע"י שהאדם ישלוט על גופו ורצונותיו וישעבד אותם לעבודת הבורא, ע"י כך הוא משפיע על העולם כולו (להבדיל מהרבה שליטים ששולטים

91 ע"ז כ:

92 מסילת ישרים פרק א'.

93 חובת הלבבות, שער עבודת ה', פרק ג'.

94 ברכות סד.

95 תהילים קה.

על ארצות שלמות, אך על עצמם ותאוותיהם אינם שולטים). ועל זה כותב בעל הסולם⁹⁶: "דע שבכל דבר יש פנימיות וחיצוניות, ובכללות העולם נחשבים ישראל לפנימיות העולם, ו-70 האומות נחשבים לחיצוניות העולם. וכן בכל אדם יש פנימיות שהיא בחינת ישראל שבו שהוא סוד הנקודה שבלב, וחיצוניות שהיא בחינת אומות העולם שהוא הגוף עצמו. ובהיות האדם מישראל מגביר ומכבד את בחינת פנימיותו, הנה אז גורם במעשיו שגם בכללות העולם, ישראל עולים בשלמותם מעלה מעלה ואומות העולם יכירו ויחשיבו את ישראל. ואם ח"ו להיפך שהאדם הפרטי מגביר ומחשיב את בחינת חיצוניותו על בחינת ישראל שבו, אז גורם במעשיו שגם בכללות העולם, אומות העולם עולים ומתגברים על ישראל ומשפילים אותם עד לעפר.

כי זהו חוק ולא יעבור, אשר הכלל והפרט שווים כב' טיפות מים, וכל שנוהג בכלל נוהג גם בפרט. ואדרבה, הפרטים עושים כל מה שבכלל כולו, כי לא יתגלה הכלל אלא לאחר גילוי הפרטים שבו".

כלומר כל המלחמה הכללית בעולם בין ישראל לאומות היא תולדה מהמלחמה הפנימית שיש אצל כל אדם, וע"י שהאדם מגביר את הפנימיות שלו, שהיא המטרה לעבוד את ה', על החיצוניות שלו שזה עצות יצר הרע, ע"י הניצחון הפנימי שלו, מושפע כח למעגלים יותר חיצוניים ויותר כלליים, עד להשפעה על העולם כולו. ומכאן רואים את החשיבות הרבה של מלחמתו הפרטית של האדם, שכן השפעתה רב מאד על כל המעגלים שבעולם הזה - האדם, כלל ישראל, כלל האומות, וכן על מעגלים שונים בעולמות העליונים. ומי יודע עד כמה משפיעה החלטה אחת קטנה של האדם לעשות משהו למען הבורא ביותר כוונה וביותר מאמץ, כי לאדם נראה שזו החלטה קטנה שלו, אך באמת יש להחלטתו ולמעשיו השפעה רבה מאד על כל העולמות⁹⁷.

לאחר שביירנו את תפקידו החשוב והמרכזי של האדם, ואת המטרה שאותה צריך כל יהודי לסמן לעצמו, נשאלת השאלה, מדוע אם כן רוב האנשים אינם מגיעים למטרה לשמה נבראו? ולא רק זה, אלא יש רבים שאפילו אינם בדרך,

96 הקדמה לספר הזוהר סה-סז.

97 נפש החיים.

ועדיין לא התחילו כלל את ההתקדמות הרוחנית שזוהי כל מטרת ביאתם לעולם.
הסיבה היא שיש מכשולים ומניעות בדרך שמונעות מהאדם להתקדם, ופעמים
אף מונעות ממנו אפילו את הרצון לנסות, ולהתחיל להתקדם. המכשולים הללו
מגיעים מהיצר הרע המפורסם, שאלו כוחות, רצונות, ומידות של הגוף, שרוצה
הנאה ותענוג לעצמו ורוצה למנוע מהאדם להגיע למצב שכל מעשיו יהיו רק
לשם שמים.
מלחמה זו היא קשה וארוכה.

המלחמה התמידית

"כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם, כי ה' אלוקיך עמך"⁹⁸. על פסוקים אלו שנראים כסתם מצוות שקשורות לעבר, ולכלל ישראל ואינם קשורים אלינו היום, מסביר האור החיים הקדוש כך⁹⁹: "רמז הכתוב למלחמת האדם עם יצרו, ובא להסיר מלבבו מורך, ואמר כי תצא **למלחמה הידועה שאין גדולה ממנה**, אל ירא לבבך כי ה' אלוקיך עמך, פרוש אמת אם היית בא למלחמה בכוחך אין בך כח לעמוד במלחמה זו, אבל כיוון שה' אלקיך עמך כוחו גדול להצילך, כי כשבא אדם לטהר, ימינו יתברך מקבלתו ונדבק לה' והוא יכניע מצריו".

האדם מצווה להתעורר, ולצאת ולהלחם כנגד יצרו הרע שמנסה להדחיקו מדרך הקדושה, והיצר עצמו מנהל איתו מלחמה בכל יום ובכל רגע כמו שאמרו חז"ל¹⁰⁰: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה שעוזר לו, אינו יכול לו.

אולם יש להבין, אם המלחמה כל כך קשה ותמידית, מדוע רוב בני האדם אינם מרגישים כלל במלחמה המתחוללת בקרבם?

הענין הוא שלאחר חטא אדם הראשון, נתערבבו הטוב והרע והם משמשים בעירבוביא. בתוך האדם יש קולות ורצונות טובים, אך גם רעים. והאדם שהוא קרוב אצל עצמו¹⁰¹, קשה לו להבחין ולהבדיל בתוך עצמו בין הטוב לרע, ונדמה לו שכל המחשבות והרצונות כולם באים ממקור אחד. ע"י מחשבה פסולה זו, אין הוא שם לב למלחמה שהיא בעיצומה, והוא אינו יוצא להלחם ברע שבתוכו. זו הדרך הבטוחה של היצר שהוא שולט באדם ומרדים אותו, כך שהאדם כלל אינו נלחם ואינו מתמודד אלא מובל כצאן לטבח ביד היצר הרע.

אולם האדם צריך להתעורר ולהבין שבכל רגע, בכל מחשבה, בכל רצון, בכל מעשה יש מלחמה שלמה, והוא נקרא לקום ולהלחם, בעזרת ה' שיבוא ויעזור

98 דברים כ, א.

99 בפירושו שם.

100 סוכה נב:

101 יבמות כה:

לו, ולא להכנע. עצם זה שידע שהוא בעיצומה של מלחמה כבר זו התחלה טובה להתקדמות, כי ודאי שיותר קל לנצח במלחמה כאשר השני רדום ואינו יודע כלל שאויבו מתקיפו. אך אם האדם יתעורר וישים לב למה שעובר בראשו במשך היום, הרי לפחות הוא יודע שהוא במלחמה ורק נשאר לו למצוא תחבולות כדי להלחם ולנצח.

מספרים על ר' בונם מפשיסחא שהורה לתלמידיו שהם צריכים לדמיין בכל רגע שהיצר עומד עליהם עם גרזן ורוצה לערוף את ראשם בכל רגע. שאלו אותו תלמידיו: ואם קשה לדמיין כך? ענה הרבי: סימן שהיצר כבר ערף את ראשך!

דווקא כשנראה שאין מלחמה ואין התמודדות זהו המצב הקשה ביותר, כי האויב מתקיף בכל רגע, והאדם אינו מתגונן כלל. לכן עצם ההבנה וההפנמה שיש מלחמה והיא מתקיימת כל הזמן, זו תחילתה של ההתמודדות.

אך אל יחשוב האדם שכשהוא יזהה את האויב, כבר נצחונו בידו. אדרבה, כאן מתחילה העבודה, וככל שהאדם יגביר את כוחו ורצונותיו לקדושה, כך גם היצר יגביר את כוחו בכדי שתהיה תמיד בחירה שווה בין הטוב לרע. וע"ז אמרו חז"ל¹⁰²: "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו". אך ודאי שעצם ההתמודדות, אפילו כשחש נפילות בדרך, ודאי שזה מצב עדיף בהרבה מאשר חוסר התגוננות והרדמות של האדם בו בזמן שאויבו מתקיפו בכל רגע.

ועל זה אמר בעל הסולם משל - משל לאדם שהלך ברחוב והנה הוא רואה איש שסוחב עמו חבלים רבים, חלקם דקים וחלקם עבים. הסתקן האדם ושאל לאיש המוזר מי הוא. ענה האיש בעל החבלים, אני היצר הרע. שאלו האדם לשם מה שוחב אתה חבלים דקים ועבים?

ענה לו היצר הרע: החבלים הם כדי לסחוב ולמשוך את האדם, יש בני אדם חזקים שאני צריך למשוך אותם בכוחות גדולים וע"כ יש לי חבלים עבים, ויש בני אדם שקל לפתות אותם ולהם מספיק חוטים דקים. שאל האדם: ואיזה חבל יש בשבילי? ענה לו היצר: לך לא צריך כלל חבל, כי אתה ממילא הולך אחרי.

102 סוכה נב:

לאחר שכבר האדם מתעורר ומבין שהוא עומד באמצע המלחמה, הרי שעליו להתחיל להבין את האויב ואת תכסיסיו ולהלחם בו. היצר הרע, שאלו רצונותיו הגשמיים והאגואיסטיים של האדם, הרי הוא חכם, ומנסה להכשיל את האדם בכל מקום ובכל מצב, ומנסה גם להפילו בתאוות ובעבירות ממש. אך גם מנסה להכניס לו מחשבות זרות בזמן לימוד תורה. אין סוף לתחבולותיו ולנסיונותיו וע"כ¹⁰³: "בתחבולות תעשה לך מלחמה", צריך לזהות את היצר, ולנסות להתמודד בכל מיני תחבולות ומעשים, ע"י לימוד תורה, קיום מצוות ובעיקר תפילה לה' שיעזור לו במלחמתו הקשה.

יש ללמוד מספרים כיצד להתמודד עם היצר, ואין כאן המקום לכך, אך העיקר הוא שהאדם לא יישן וידע שבעיצומה של מלחמה הוא עומד. וכגיבור חיל יקום ויחזיר מלחמה ובעז"ה גם ינצח.

103 משלי כד, ו.

עבודה בשני קוים

התקדמות האדם תלויה בעבודתו. עבודת ה' אינה רק התגוננות מפני פגעי היצה"ר, אלא עבודה על עצמו, ביקורת והסתכלות על המחשבות והמעשים. צריך האדם לעשות ביקורת על עצמו, על חייו, שלא לתת ליום לעבור כך סתם ללא בדיקה מה עבר עליו, במה נכשל ובמה התעלה. כי ללא ביקורת והסתכלות על מעשיו, הרי אי אפשר לתקן ולחזור בתשובה וממילא אי אפשר להתקדם אלא להישאר במקום במקרה הטוב או לרדת מטה מטה.

הביקורת היא חשובה, אך גם השתמשות בעצה זו ללא מינון נכון עלול להזיק. אדם שמבקר את עצמו באמת ובתמידות, עלול להגיע לידי ייאוש מעצמו ומחיו וכך ליפול לגמרי לרשתו של היצר.

על כך לימדו אותנו גדולי החסידות שיש להשתמש בשתי דרכים. כמו שהאדם בכדי ללכת זקוק לשתי רגליים, ובזמן הליכתו הוא מקדם רגל אחת, בעוד שרגלו השניה נשארת על הקרקע ועליה מתבסס כל הגוף, כמו כן בעבודת ה' בכדי להתקדם זקוקים לשתי רגליים - רגל אחת של ביקורת ורגל אחת של הסתכלות טובה על המציאות.

שתי דרכים אלו משתלשלות מתורת הקבלה. בירידת השפע מהעליון אל העולמות הרוחניים.

מגיע האור לנבראים בשתי דרכים:

בקו ימין שהוא מידת הרחמים.

ובקו שמאל שהוא מידת הגבורה.

רק ע"י שימוש בשני הקוים הללו מגיע השפע אל העולמות בצורה מתוקנת. כך גם בעבודת האדם. בחלק מהזמן הוא צריך לבדוק את עצמו בקו שמאל - גבורה, לבקר את עצמו ולבדוק את מעשיו. בדיקה זו תהיה יעילה רק אם האדם יבדוק את עצמו בדרך האמת, יבדוק את עצמו ללא רחמים, יפשפש במעשיו, ולא יגנוב את דעת עצמו.

בתפילת תחנון שלאחר תפילת שמונה-עשרה אנו אומרים: "שאין אנו עזי פנים וקשי עורף לומר לפניך צדיקים אנחנו ולא חטאנו, אבל אנחנו ואבותינו חטאנו".

רק כאשר האדם מבין באמת שהוא חוטא, ומרוחק מהבורא, רק אז שייך שיגיד תחנון ויתוודה על מעשיו, אך מי שחושב שהוא בסדר ובסך הכל הוא צדיק, הרי שתפילתו ותשובתו יהיו מהשפה ולחוץ, כי הוא לכוד בשקר וחושב שאין לו ע"מ להתוודות.

כדי שהאדם יבין שבאמת יש לו הרבה מה לתקן, ויוכל לצאת ממלכות השקר כאילו הוא בסדר, צריך ללמוד ולדעת מה מצפים ממנו, מה הקב"ה מצפה מכל אחד מישראל באשר הוא.

תפקידו של כל אחד מישראל הוא להדבק בבורא ב"ה, להיות מקושר באופן תמידי להקב"ה, ולקיים את מטרת הבריאה, וככל שידע האדם על מעלת ישראל ומה מצפים ממנו, כך יגדלו חסרונותיו ויוכל לבקר את עצמו כראוי ולראות עד כמה מרוחק הוא מהמטרה.

"כל זמן שלא ילמד לעצמו שתתברר לו מעלת נשמת האדם ומעלת ישראל, כמעט שאי אפשר לטעום טעם עבודה. אם לא ידע מעלת נפשו איך יתפלל ברצון שלם והרגשת חיסרון שיחננהו השי"ת דעת בינה והשכל.

כיון שאינו מכיר מה חסר לו אם ח"ו לא ישכיל ויבין, א"כ צריך ללמוד ולהעמיק עד שיצויר לו בבירור וידיעה שלמה גודל חסרונו לדעה בינה והשכל, יצמא לזה ויתפלל מקירות לב שיחננהו השי"ת בזה"¹⁰⁴.

כשהאדם יבין שהציפייה ממנו היא גדולה ועצומה, שכל יהודי הרי הוא חייל בצבא השי"ת, ותפקידו למלא את יעודו בעולם, כי לשם כך נשלח. ואם לפי היעוד הזה יבדוק האדם את עצמו, הרי שיבין ודאי עד כמה רחוקה הדרך ועד כמה יש לו לתקן. כי כל רגע שאין קשר עם הבורא הרי זו התרחקות מהמטרה.

הזהרה הקדושה¹⁰⁵ מספר שפעם אחת חשב רבי יוסי בענייני העולם הזה. אמר לו רבי שמעון בר יוחאי שיקום וישלים עצמו, כי בגלל מחשבתו, צורתו הרוחנית נפגמה, ורק אחרי שחזר ר' יוסי וחשב בענייני התורה נשלמה צורתו.

וכמו"כ אמרו חז"ל¹⁰⁶ שהיו לישראל נביאים כפליים מיוצאי מצריים. אמנם

104 מוסר אביך, הקדמה.

105 זוהר ויקהל אות תמה בפירוש הסולם.

106 מגילה יד.

כיום בטלה הנבואה אך עדיין צריך לזכור שזה היעוד של עם ישראל שהקשר עם הבורא יהיה ישיר ותמידי, ומובן מאליו כמו האוכל והשתיה.¹⁰⁷ "הנה ימים באים נאום ה' אלקים והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'".

על פי המצב האמיתי שישראל צריך להיות בו, הרי שכל אחד שאינו עושה שקר בעצמו, יבין שיש לו הרבה מה לתקן ויש לו להתוודות על מעשיו בעבר שהרחיקו אותו מהמטרה הזו, ולתקן את דרכיו בעתיד.

אך בעבודה בצד הביקורת בלבד אי אפשר להתקדם, כי האדם יפול ליאוש ולא יתקדם. על כן צריך גם להסתכל בצד הטוב, לראות שיש מצוות ומעשים טובים שכן עשה, ויש התקדמות בחלק מהדברים, ולתת תודה לבורא על כך. גם ההסתכלות הזו מצריכה עבודה, כי לפעמים שאדם שקוע ביאוש ומרה שחורה, יותר קשה לשמוח ולהסתכל על הטוב. ויותר קל להמשיך ולראות את הרע.

אך הנחו אותנו גדולי בעלי העבודה, שרוב היום צריך ללכת בקו ימין, לשמוח ולהתקדם ע"י "עשה טוב" ורק מקצת היום להקדיש לקו שמאל ל- "סור מרע". וע"י השימוש בשתי "הרגליים" ניתן לצעוד ולהתקדם.

107 עמוס ח, יא.

שלושה מעגלים

יהודי הרוצה להיות עבד ה', צריך שכל חייו יהיו מכוונים לכיוון אחד, והוא העבודה וההתקרבות לבורא. אל לו לנוח, להישאר במקום אחד, אלא עליו להתקדם כל הזמן ולחפש דרכים ותחבולות כדי להיות קרוב היום יותר מאתמול, וקרוב עכשיו יותר מאשר לפני שעה.

אך ודאי שעבודה זו קשה ומטשט, ויש חשש שאדם יפול ויכנע ליצרו, ולכל גלגלי החיים של העולם הזה.

אם נעמיק ונתבונן בדרך העבודה של היהדות, נראה שניתנת לאדם דרך התקדמות, ומצד שני ישנה עזרה שלא ליפול ולהישבר. מעין קרש קפיצה, ויחד עמו מזרן הצלה.

תחילת חינוכו של האדם מתחיל בחינוך לשגרה - מלמדים את הילד לברך לפני כל אכילה, ליטול ידיו לפני סעודה וכו'. הילד אינו מבין לעומק את מעשיו, אך החינוך הזה מקנה לו הרגלים ששומרים אותו במסגרתה של ההלכה. וכך האדם מתרגל לברך, להניח תפילין, להתפלל ובכך יש יתרון גדול בכך שכל יהודי שחונך כך מצליח לעמוד בכל דרישותיה של ההלכה בקלות.

אך אליה וקוץ בה, אמנם האדם עומד בגדרי ההלכה, אך דרך זו גורמת לו לעבוד בצורה "אוטומטית", מצוות אנשים מלומדה, כך אמנם שומרים על המסגרת, אך אין שום התקדמות, לכן לאחר החינוך להרגל ושיגרה, חובה על האדם ללמוד, לחפש, ולהכניס תכנים ועומק בתוך המצוות. להמשיך ולקיים את מה שהוא רגיל, אך לכוון ולהבין את מה שהוא אומר בברכותיו ובתפילתו, ולנסות ע"י לימוד, להכניס תוכן שמקשר אותו וגורם לו להזדהות עם אותה המצווה.

על מנת להתקדם לכך, הרי יש לעבוד עבודה רבה - בלימוד, בכוונה, בתשומת לב, שלא לתת למצוות לעבור לידו. אלא לעצור בזמן עשיית המצווה ולחשוב ולהבין ולהזדהות. ובכך יש לאדם כר נרחב לעבודה אישית ולהתקדמות. וכך האדם מתקדם בלימודו ובמעשיו. אולם גם בכך לא תמה העבודה. לאחר שלומדים ומתפללים בכוונה, וחושבים בכל מצווה, הרי יש לאדם להיות אמיתי עם עצמו, ולראות שלמרות לימודו והשתדלותו, עדיין הינו מרוחק מאד מהבורא.

כי גם אם למד כיצד לכוון, וגם אם הוא מבצע זאת בפועל, הרי שלמען האמת, הוא לא מרגיש באמת בפנימיותו ובכל איבריו שהוא נמצא לפני הבורא. אלא הוא מכריח את עצמו לנסות ולדמיין זאת למרות שהוא באמת לא מרגיש שהוא עומד לפני מלך מלכי המלכים, ואין שום דבר אחר חשוב בעולם, מלבד התקרבותו ועבודתו. ואם יסתכל אל עצמו, יראה שלמרות הקפדתו במצוות, וידיעותיו הרבות בתורה, עדיין הוא אינו מתוקן, עדיין יצרו תוקף אותו ומשתלט עליו, עדיין מידותיו אינן מתוקנות ונראה כאילו כל לימודו ועבודתו היו לשווא. לשם המחשת שלוש דרכי העבודה הללו ניקח למשל את ברכת 'שהכל'.

בתחילת העבודה מתרגלים לברך שהכל לפני כל אכילה של מאכל שברכתו כנ"ל. וע"י החינוך וההרגל, לא צריך להתאמץ הרבה, אלא ברגע שלוקחים מאכל - בדרך אוטומטית מברכים ואוכלים.

אולם כדי להתקדם ולעבוד ניתן לעצור ולחשוב מה פירוש - "ברוך אתה ה'... שהכל נהיה בדברו". מה פירוש ברוך אתה, מה פירוש שהכל נהיה בדברו, ואחרי שלומדים ומבינים את הפירוש, צריך לנסות ולהגיד את הברכה לא סתם כאמירה לאוויר העולם, אל כדיבור אל הקב"ה בלשון נוכח ברוך אתה, שע"י הברכה אנו מדברים עם הבורא ומברכים אותו על יצירת המאכל. וע"י כך כל אכילה אינה רק למילוי הבטן, אלא שע"י הברכה, נותנת האכילה הזדמנות לדבר עם הבורא ולחשוב עליו ולהתקרב אליו.

ולאחר שמנסים בכל ברכה ומעשה לחשוב ולכוון, יש לבדוק באופן אמיתי - כשאומרים ברוך אתה ה' האם באמת אני מרגיש את ה', האם באמת אני מרגיש שהוא נמצא פה עכשיו ובכל רגע, האם אני מתנהג וחושב כראוי לפני מלך מלכי המלכים, או שהאמירה ברוך אתה ה' אינה אלא מהשפה ולחוץ אך באמת אני לא מרגיש את נוכחותו של הבורא לידי, וממילא אני עושה חטאים ועברות ואיני מנסה כל הזמן להתקרב.

מחשבות אלו צריכות לעורר את האדם לחסרון ולתפילה אמיתית מעומק הלב, שהקב"ה יפקח את עיניו ויעזור לו להרגיש את קרבתו וגדולתו וע"י כך יקרבו. ועל זה נאמר¹⁰⁸ "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת", ודוקא ע"י

108 תהילים קמה.

הרגשת שפלות עצמו, התבטלותו המוחלטת ותפילה מעומק הלב ניתן להיוושע. שלושת השלבים הללו צריכים לעבור על האדם בברכות, במצוות, בתפילה ובלימוד תורה. ויש לדעת שגם כשאדם עובר לשלב הבא בעבודה, עדיין השלב הקודם חל עליו ושומר עליו מפני נפילה. כלומר ע"י שהאדם מורגל לברך ולהתפלל הרי שמעגל זה של שגרה שומר עליו שגם כשהוא כבר בשלב השני והוא מנסה לכוון ולחשוב, עדיין המעגל החיצוני של השגרה שומר עליו, שגם בפעמים שהוא לא מצליח לחשוב ולכוון, עדיין הוא מקיים את המצוות, וע"י קיומם נשמר האדם מנפילה ממש, "וע"י המעשים נמשכים הלבבות"¹⁰⁹ - ימשיך האדם לקיים את מעשיו וגם לנסות ולכוון. וגם כשמעמיקים ונכנסים למעגל הפנימי שהוא החסרון והתפילה, עדיין נשמר האדם מנפילה ע"י שני המעגלים החיצוניים יותר, שהוא ממשיך ומקיים, וגם ממשיך ללמוד ולכוון למרות הרגשת החיסרון והשיפלות של מדרגתו.

ע"י שלושת המעגלים מתקדם העובד לעבר הבורא ונשמר מכל ניסיון עליה שלא ליפול יותר מדי.

סיכום

בחוברת קטנה זו, השתדלנו בעז"ה להראות ולהאיר את שאלות החיים הקיומיות שעולות לכל אדם חושב, ממקורותיה המגוונים של התורה.

הדברים שהובאו כאן הם רק כטיפה בים מאוצרות התורה, הנוגעים לכל תחום בחיים, מהדברים היותר גבוהים ונעלים, ועד הפרטים הקטנים של ההתמודדות היום יומית של האדם עם מהלך חייו.

במהלך הדורות עמלו גדולי ישראל להעמיק ולחדור לעומקם של החיים ומטרתם, ולכתוב ספרים המדריכים את האדם כיצד להבין את מטרת קיומו, וכיצד לצלוח את מהלך חייו בצורה הטובה והנכונה ביותר.

ככל שנשאל יותר, ונחפש תשובות ברחבי החכמה האלוקית, נגלה שאין שאלה שאין עליה תשובה, ואין ספק אמוני שלא נפתר.

מטרתינו היתה לעורר את הלבבות, אך יש להמשיך וללמוד, להמשיך ולהעמיק, ובעז"ה עם הרבה לימוד ותפילה, יזכה כל אחד ואחד לגלות את מטרת ביאתו לעולם, ולהשלים את העולם ע"י השלמת עצמו.